

MILITAIRE SPECTATOR

**Extreem Nederlands militair
geweld in Indonesië 1945-1949**

- Hezbollah en criminaliteit
- De techniek van terreur en de terreur van techniek

Masteropleiding *Military Strategic Studies* aan de NLDA

De Faculteit Militaire Wetenschappen verzorgt een modulaire Engelstalige wetenschappelijke Masteropleiding (MA). Deze erkende en geaccrediteerde opleiding, *Military Strategic Studies*, start weer in september 2017.

De breed opgezette master bestudeert de rol van het militaire instrument binnen de context van hedendaagse veiligheidspolitieke vraagstukken. De master bestaat uit vier verplichte courses. Daarnaast dienen studenten een keuze te maken uit één van de drie afstudeerrichtingen (tracks) van elk vier courses:

- War Studies
- Intelligence & Security
- Military Management & Logistics

De tracks worden gecompleteerd met een elective. Het volgen van één of meer losse courses (elk 5 EC) is ook mogelijk. U ontvangt na positieve afronding een internationaal erkend academisch certificaat.

De inhoud

De master geeft een grondig inzicht in de functie van krijgsmachten in diverse soorten contemporaine conflicten. Het gaat om conventionele oorlogen zoals *Iraqi Freedom*, etnische conflicten en burgeroorlogen zoals in de Balkan, optreden als onderdeel van een diplomatiek offensief zoals tijdens *Allied Force* boven Kosovo, of inzet ten behoeve van *statebuilding* zoals in Afghanistan. Daarbij komen de politieke, maatschappelijke en wetenschappelijke analyses, debatten en theorievorming aan de orde, evenals de juridische en ethische vraagstukken rond legitimering van militair optreden.

Verder besteedt de studie aandacht aan de interne managementdynamiek van defensieorganisaties en de positie van krijgsmachten binnen moderne westerse maatschappijen. Naast logistieke thema's wordt ook stilgestaan bij de economische en psychologische dimensie van het krijgsbedrijf. Diverse courses gaan over militaire innovatie en de vorming van defensiebeleid. De track *Intelligence & Security* behandelt de rol van inlichtingen en inlichtingenorganisaties en hun betekenis voor het veiligheidsbeleid en militair optreden. Twee voorbeelden van een elective die wordt aangeboden zijn *Cyber Warfare* en *Decision making*.

Zelfstudie

De master, die in deeltijd en modulair wordt verzorgd, kent een aanzienlijke zelfstudielast. De colleges van de tweejarige opleiding vinden op vrijdag plaats op het Kasteel van Breda en zijn opgedeeld in courses van tien weken. De master heeft een omvang van 60 EC en de

behaalde studiepunten blijven zes jaar geldig om de operationele flexibiliteit zo veel mogelijk ten goede te komen.

De master is in eerste instantie bedoeld voor militairen en burgers met een bacheloropleiding (of lang model KIM/KMA) en (voor militairen) circa vijf jaar werkervaring in een militaire context. Naast medewerkers van Defensie, de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst en het ministerie van Buitenlandse Zaken, is de master ook zeer geschikt voor bijvoorbeeld medewerkers van ontwikkelingsorganisaties die vanwege hun werk met militaire organisaties samenwerken. Daarnaast kunnen ook andere geïnteresseerden met minimaal een (relevante) bacheloropleiding zich aanmelden.

Voor defensiemedewerkers (militairen en burgers, uit Nederland en NAVO-landen) wordt de studie (vooralsnog) bekostigd door de organisatie. Civiele studenten betalen collegegeld. De master start in principe met maximaal 45 studenten, van wie er circa vijftien van buiten Defensie afkomstig zijn.

Meer informatie

De website van de NLDA (intra- en internet) geeft meer informatie over de inhoud, opzet en toelatingseisen van deze master. De inschrijving voor de master MSS Class 2017 loopt van 1 februari tot en met 30 april. Op dinsdag 14 maart 2017 vindt vanaf 18.00 uur in Utrecht (Kromhout Kazerne) een uitgebreide voorlichting plaats. Informeer ook tijdig bij uw P&O-functionaris. Belangstellenden kunnen nu al mailen naar master.mss@mindef.nl.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor drs. D. Boissevain
D.Boissevain.01@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW

Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

luitenant-generaal b.d. ir. R.G. Tieskens
(hoofdredacteur)
kapitein ter zee P. van den Berg
luitenant-kolonel Marns drs. G.F. Booij EMSD
kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester
drs. P. Donker
brigade-generaal prof. dr. mr. P.A.L. Duchéine
cdre KLu b.d. F. Groen
kolonel ir. M.P. Groeneveld
eInt KL mr. J. van Haaster (e-outreach)
drs. P.H. Kamphuis
kolonel KLu D.J. Traas MSc
mr. drs. A. van Vark KMar
kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
E redactiemilitairespectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Nederlandse mariniers trekken op 22 juni 1946 door een brandende kampong in de buurt van Soerabaja

Foto Beeldbank NIMH

MILITAIRE SPECTATOR

396 De techniek van terreur en de terreur van techniek

P.H. de Vries

Gezien de snelle ontwikkelingen is het bij de toepassing van technische systemen noodzakelijk vragen te stellen over de legitimiteit, de effecten op de lange termijn en eventueel aanwezige alternatieven.

402 Hezbollah en criminaliteit

C.E.A. van Weerd

Een onderzoek naar Hezbollah biedt inzicht in netwerken van terroristen en criminelen, die alleen aangepakt kunnen worden met een hybride, alomvattende benadering waarbij de rol van inlichtingendiensten cruciaal is.

416 Extreem Nederlands militair geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949

R.P. Limpach

De Nederlandse krijgsmacht maakte zich in de oorlog tegen de Indonesische onafhankelijkheidsbeweging in de periode 1945-1949 op grote schaal schuldig aan structureel extreem geweld.

En verder:

Editoriaal	394
Tegenwicht	430
Boeken en signaleringen	432
Andere ogen	436

Brandende kampongs – een reflectie

De militaire inzet in Nederlands-Indië van 1945-1949 was een formidabele krachtsinspanning van een koninkrijk dat berooid en getekend uit de Tweede Wereldoorlog was gekomen. De onafhankelijkheidsproclamatie van Indonesische nationalisten onder leiding van ir. Soekarno en M. Hatta op 17 augustus 1945, twee dagen na de Japanse capitulatie, kwam als een totale verrassing voor de Nederlandse autoriteiten. Die proclamatie vormde de opmaat voor een nationalistische revolutie. Die barstte los met de gruwelijke Bersiap, waarbij Nederlandse burgers, Indo-Europeanen, Chinezen en met het Nederlandse gezag sympathiserende Indonesiërs, het doelwit waren van ongebreideld geweld.

Dit geweld sterkte de Nederlandse autoriteiten in hun opvatting dat het koloniale gezag en daarmee de koloniale orde gewapenderhand hersteld moesten worden. Uiteindelijk bracht het verarmde koninkrijk een troepenmacht van meer dan 200.000 man op de been, die gedurende vier jaar een verbeterde dekolonisatieoorlog uitvocht – om uiteindelijk met lege handen naar huis te keren.

De inzet in Nederlands-Indië blijft, ook zeventig jaar later, de gemoederen bezig houden. Dat is begrijpelijk omdat velen, zowel in Nederland als Indonesië, nog littekens van die strijd met zich meedragen. Het is ook begrijpelijk omdat nieuwe generaties vragen over dat verleden stellen en geen genoegen nemen met *toetoeppen*, het Maleise woord voor toedekken. Decennialang heeft er een sluier over de aard en intensiteit van de militaire confrontatie en vooral de geweldstoepassing gehangen.

De Nederlands-Zwitserse historicus Rémy Limpach heeft met zijn onlangs verschenen boek *De brandende kampongs van generaal Spoor* de Nederlandse geweldstoepassing van toen weer in het middelpunt van de belangstelling geplaatst. Het is een belangrijk boek, omdat het

een wezenlijke lacune in onze kennis over die oorlog dicht. De belangrijkste conclusie is dat militairen in Nederlandse dienst op veel grotere schaal buitensporig geweld hebben toegepast dan de regering in de *Excessennota* van 1969 heeft aangegeven. Limpach laat het hier echter niet bij, maar poogt ook te verklaren hoe het tot die ontsporing van geweld heeft kunnen komen. Die analyse biedt volop stof tot reflectie voor iedereen die zich professioneel met de inzet van de zwaarmacht bezighoudt. Immers, het raakt de essentie van militair optreden: georganiseerd geweldgebruik namens de staat.

Dr. Limpach heeft voor dit nummer van de *Militaire Spectator* zijn analyse van de ontsporing van het Nederlandse geweld samengevat. Het is een confronterende analyse. In zijn boek houdt hij ons een spiegel voor. Militairen in Nederlandse dienst hebben toen op grote schaal standrechtelijke executies uitgevoerd, zij hebben vermoord, gemarteld, mishandeld en gebrandschat – en soms verkracht. Dit staat haaks op ons zelfbeeld van Nederland als vredelievende natie die het recht hoog in het vaandel houdt en graag met opgeheven vinger naar de splinters in het oog van een ander wijst.

Natuurlijk, men kan tegenwerpen dat daar waar gehakt wordt spaanders vallen, maar dat vertrouwde, vergoelijkende argument verdampt bij het lezen van de vele voorbeelden in het boek. Die maken duidelijk dat het hier niet gaat om spaanders, om incidenten, maar om een terugkerend patroon van excessieve geweldpleging aan Nederlandse zijde. Dat maakt deze studie extra pijnlijk. Men kan ook tegenwerpen dat de Indonesische tegenstanders op soortgelijke wijze over de schreef gingen en dat er sprake was van een bedenkelijke geweldsspiraal. Die kanttekening is op zichzelf juist, maar vormt geen vrijbrief voor eigen misdrijven of voor het sluiten van de ogen daarvoor.

Wat betekent deze studie voor de beeldvorming rond de Indiëveteranen? Zullen die hoogbejaarden nu weer het predicaat oorlogsmisdadiger voor de voeten geworpen krijgen, zoals in de jaren zeventig en de jaren negentig nogal gemakkelijk gebeurde? Limpach zelf oordeelt genuanceerd. De krijgsmacht pleegde door de bank genomen op structurele wijze disproportioneel geweld, maar de meerderheid van de militairen behield schone handen. Deze meerderheid verdient, gelet op de omstandigheden waarin zij moesten opereren en het gebrekkige morele kompas dat veel leidinggevendenden hadden, veel respect en waardering. Militairen die daadwerkelijk het oorlogsrecht hebben geschonden, zullen hun gedrag met hun geweten in overeenstemming moeten brengen – en velen van hen worstelen daar dagelijks mee.

De onderzoeker maakt duidelijk dat een brede coalitie van daders, waartoe in de eerste plaats de politieke, bestuurlijke en militaire gezagsdragers behoorden, verantwoordelijk is voor de ontsporing van geweld. En dat is, zeker in vergelijking met de *Excessennota*, waar de autoriteiten buiten schot bleven, een belangrijk gegeven – ook om recht te doen aan onze veteranen.

Het is begrijpelijk dat na het verschijnen van het boek onmiddellijk in de media, maar ook bij veteranen, de roep klonk om een regeringsreactie. Het is goed om te bedenken dat de inzet plaatsvond onder grondwettelijke verantwoordelijkheid van de regering, die het oppergezag over de krijgsmacht heeft. Het is ook goed om te bedenken dat het Koninklijk Nederlands Indisch Leger onder het Indische gouvernement viel, waarvoor toen staatsrechtelijk de minister van Overzeese Gebiedsdelen en tegenwoordig de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verantwoordelijk is. De relatie met de Republiek Indonesia

behoort tot het domein van de minister van Buitenlandse Zaken. Het gaat dus om regeringsbeleid.

De regering zal zich moeten beraden over de houdbaarheid van de *Excessennota* uit 1969 en vooral over de vraag welk standpunt daarvoor in de plaats moet komen. Natuurlijk zal bij dit laatste de positie van de veteranen, van Nederlandse slachtoffers van Indonesisch disproportioneel geweld en van Indonesische slachtoffers van Nederlands disproportioneel geweld alsmede de relatie met de Republiek Indonesia, meegewogen moeten worden.

De professionele krijgsmacht van nu verschilt wezenlijk van de massale troepenmacht die in 1945-1949 overzee werd ingezet. Ook de justitiële keten is anders ingericht, waardoor stringenter registratie en controle op geweldgebruik plaatsvindt. Toch biedt het Indië-dossier ook voor de hedendaagse militair nog voldoende stof tot reflectie. Zo blijft het verleidelijk om na een operatie die niet het beoogde resultaat heeft opgeleverd, de blik op de toekomst te richten. Te volstaan met personele nazorg, met gedenken en herdenken. Het is menselijk om zwarte bladzijden te willen vergeten, te willen *toetoeppen*. Veel Indiëveteranen hebben dat geprobeerd, maar worstelen op hoge leeftijd nog steeds met onverteerbare herinneringen.

De krijgsmacht doet er goed aan na iedere missie de eigen inzet (kritisch) te onderzoeken: uit fouten en misstappen kan worden geleerd en zo kunnen nieuwe missies beter worden voorbereid. Bovendien kunnen pijnlijke erfenissen, zoals het slepende Indië-dossier, worden voorkomen. Dit vereist wel de bereidheid om met een kritische blik naar het eigen (recente) verleden te kijken. ■

De techniek van terreur en de terreur van techniek

De afdeling Defensie en Veiligheid van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs (KIVI) heeft op 6 april haar jaarlijkse Kooy Symposium gehouden. Dit jaar was het onderwerp 'big data' en 'artificial intelligence'. In zijn lezing op het symposium analyseerde P.H. de Vries onder meer de ethische kant van big data. Hij waarschuwt voor een totalitaire staat, die ingrijpt op basis van statistische patronen. Er is een risico op het verschuiven van morele grenzen 'omdat het kan'. Daarnaast ontbreekt de verantwoordelijkheid voor het toegepaste geweld. Reflectie ('checks and balances') en het nadenken over de gevolgen op langere termijn zijn dan ook noodzakelijk. Dit artikel is een bewerking van zijn lezing.

*Dr. P.H. de Vries**

Het woord 'terreur' alleen al roept emoties en opinies op. En zoals wij weten zijn emoties en opinies niet altijd gestoeld in de rede. De terreuraanslag op Charlie Hebdo in januari 2015 en de terreurdaden in Parijs in november 2015 vonden we allemaal verschrikkelijk. En daarna komt het opeens wel heel dichtbij met de aanslagen in Brussel, in maart 2016. Ook toen was er sprake van breed gevoelde afschuw over de willekeur van dit brute geweld. Maar we houden onszelf voor dat wij niet zullen bezwijken voor de angst die de terreur wil zaaien. Want dat is de techniek van de terreur: angst zaaien om daarmee politieke doelen te verwezenlijken.

Andere gewelddaden

Wat merkwaardig is, is dat we zelden iets horen van de reeks van andere gewelddaden waarbij ook tal van onschuldigen worden getroffen en waar dus ook angst wordt gezaaid. Deze gewelddaden spelen zich af in

gebieden die zelden worden bezocht door journalisten. We horen daar dan ook weinig over. Wel krijgen we zo nu en dan te horen dat er weer een kopstuk van de terroristen te grazen is genomen, veelal door middel van een van de vele aanvallen met drones.

'Chirurgische precisie'?

Er wordt dan verteld dat de ingreep 'met chirurgische precisie' is uitgevoerd, wat suggereert dat alleen het kopstuk dood is. Wie wel eens beelden heeft gezien van een inslag van een door een drone afgevuurde raket weet echter dat de uitwerking meer weg heeft van een schot hagel dan van één enkele met chirurgische precisie afgeschoten kogel. Dat bij dergelijke aanvallen onvermijdelijk ook onschuldige slachtoffers vallen, staat buiten kijf.

Hoe komt het dan toch dat wandaden die in zekere zin vergelijkbaar zijn, in morele zin zo verschillend worden beoordeeld? Zou dat te maken kunnen hebben met de filosofische bril die men opzet bij morele oordelen? Ik wil daarover enige gedachten met u delen.

* Brigade-generaal b.d. Peer de Vries is gepromoveerd op een proefschrift waarin hij een model ontwikkelt voor karaktervorming binnen de krijgsmacht.

FOTO US AIR FORCE. J. BAINIER

Technologieën als de MQ-9 Reaper ('drone') roepen de vraag op wie verantwoordelijk is voor het toegepaste geweld: de ontwerper van de drone, de bouwer, de maker van de software, de analist, degene die de doelen selecteert of de drone-operator?

Twee filosofische scholen

In de westerse samenlevingen en de inrichting van hun instituties domineren twee filosofische scholen, te weten de plichtethiek en de nutsethiek.¹ Ik zal kort ingaan op het gedachtegoed van beide scholen.

Plichtethiek

Immanuel Kant (1724–1804) is de grondlegger van de plichtethiek. In 1785 verschijnt van hem het boekje 'Grundlegung zur Metaphysik der Sitten'. Daarin stelt hij dat de mens autonoom is. Dat wil zeggen dat de mens zich zelf (auto) de morele wet stelt (nomos), en dat die morele wet is gestoeld in het verstand. De mens is zich zowel bewust van zijn eigen menselijke vrijheid als van de vrijheid van alle andere mensen. Hij formuleert vervolgens een aantal onvoorwaardelijke geboden (zogenoeten categorische imperatieven) waaraan we binnen de kaders van die morele wetten moeten voldoen.

De categorische imperatief is op een aantal manieren geformuleerd. In de eerste formule-

ring stelt Kant dat je alleen datgene moet doen waarvan je met je verstand kunt willen dat de intentie van dat handelen voor iedereen moet gelden. Met andere woorden: je moet handelen op de manier waarvan je zou willen dat iedereen zo zou handelen. Zoals een natuurwet voor iedereen geldt. Je kunt bijvoorbeeld niet met je verstand willen dat de leugen de norm is van het verkeer tussen mensen, en daarom moet je dan ook nooit liegen. En zo zijn er meer morele oordelen te construeren.

In zijn tweede formulering zegt hij dat je in je handelen de medemens nooit alleen als een middel mag zien, maar altijd ook als een doel in zichzelf. Je moet dus altijd oog hebben voor de menselijke waardigheid van anderen. Het zal duidelijk zijn dat deze twee formuleringen van de categorische imperatief van grote invloed

¹ Plichtethiek noemt men ook wel 'deontologie', naar het Griekse woord voor plicht: *deon*. Nutsethiek wordt ook vaak aangeduid als 'utilitarisme', afgeleid van het Latijnse *utilitas*, nut.

zijn op de inrichting van alle westerse samenlevingen. Dat is zichtbaar in grondwettelijke bepalingen en heel veel andere wet- en regelgeving. Maar ook in de cultuur, de manier waarop wij met elkaar omgaan en de wijze waarop wij ons daarbij uiten in woord en daad.

Nutsethiek

De nutsethiek is uitgewerkt door Jeremy Bentham (1748-1832) en John Stuart Mill (1806-1873). Met John Stuart Mills *Utilitarianism*, dat verschijnt in 1861, heeft het utilitarisme echt gestalte gekregen. Deze filosofische school gaat ervan uit dat niet de *intentie* van het handelen bepaalt of de handeling moreel juist is, maar het *gevolg*. Het moreel juiste handelen is gericht op het bereiken van het grootste geluk voor de meeste mensen.

Ook dit nutsdenken is nog steeds van invloed. Het idee van de verzorgingsstaat is bijvoorbeeld mede terug te voeren op deze school. Veel maatschappelijke voorzieningen zijn een uitvloeisel van nutsdenken, waarbij het beoogde doel, het algemeen nut, het handelen rechtvaardigt.

Deze twee scholen zijn in hun grondvesten onverenigbaar. Kort door de bocht kan het verschil als volgt worden weergegeven. In de plichtethiek staat de autonomie van het individu centraal en in de nutsethiek gaat het primair om het algemeen welzijn. Bij de inzet van de krijgsmacht lijkt het vooral te gaan om nuts-ethiek. De krijgsmacht wordt immers ingezet om de belangen van de staat, de samenleving, te verdedigen: het grootste geluk voor de meesten.

Anderzijds wordt er bij de inzet van de krijgsmacht diep ingegrepen in de menselijke waardigheid van de tegenstander: hij mag zelfs worden gedood! Dat is vooral een kwestie die in plichtethiek centraal staat. Ik wil hierna enige aspecten van deze verschillende invalshoeken toelichten.

De krijgsmacht en nutsethiek

Jeremy Bentham is onder meer de uitvinder van het panopticum: een rond gebouw (een gevangenis) waarbij alle bewoners vanuit een observatiepost in het midden kunnen worden waargenomen met behulp van een ingenieus systeem van lenzen en spiegels, zonder dat de geobserveerden de waarnemer kunnen zien. Die mogelijkheid te worden waargenomen alleen al heeft een sterk disciplinerende werking.

In de 19-de eeuw werd dit revolutionaire idee door velen omarmd en zijn er tal van koepelgevangenissen gebouwd, onder meer in Nederland, in Haarlem, Breda en Arnhem. Disciplinerend door middel van zichtbaarheid is vanouds ook een aspect van het functioneren van de krijgsmacht. Kazernering bijvoorbeeld, vergroot niet alleen de onmiddellijke beschikbaarheid, maar biedt ook vergaande zichtbaarheid en daarmee disciplinerend.

Maar het nut van zichtbaarheid gaat voor de krijgsmacht verder. Zichtbaarheid, 'situational awareness', schept de mogelijkheid het eigen optreden te optimaliseren. En vanuit dit perspectief is het dan ook niet verwonderlijk dat er in de krijgsmacht (maar ook daarbuiten) grote interesse bestaat voor een nieuw fenomeen, te weten 'big data'. Deze 'big data' vormen een modern panopticum; alles is zichtbaar. De mogelijkheid tot zichtbaarheid of zelfs maar de suggestie daarvan volstaat om 'de zichtbaren' te disciplineren. Deze moderne vorm van technische macht breidt zich veelal autonoom uit. Er lijken geen grenzen aan deze macht. Er is sprake van systeemdwang! Immers, alles wat technisch mogelijk is, mag toch ook worden toegepast ('het kan dus het mag')? Dit is de opmaat naar de totalitaire staat.²

Rechtvaardiging 'big data'

De rechtvaardiging die wordt aangevoerd voor het gebruik van big data, is dat de informatie toch vooral wordt verzameld met het oog op het algemeen nut, op preventie, en dat het niet gaat om ingrijpen. Mensen die dat beweren zien spoken, want het risico daarop is toch volstrekt denkbeeldig. Bij big data gaat het immers niet

² Lees bijvoorbeeld de dystopische (anti-utopische, red.) romans *1984* van George Orwell of *De cirkel* van Dave Eggers.

FOTO BEELDANK NIMH

Lunch in het cafetaria van het Marine Opleidingskamp in Hilversum (1978). Kazernering heeft een sterk disciplinerende werking

om individuen, het gaat primair om de statistiek, om patronen! Pas als er statistisch aanleiding is om verder te kijken, pas dan gaan we naar individuen kijken... Dus toch! Er lijkt dus sprake te zijn een verschuivende morele grens. Wat mag wel en wat mag niet, en wie bewaakt dat? Is het eigenlijk wel te bewaken?

Al deze data moeten eerst worden verzameld, gerubriceerd en bewerkt om statistisch relevante informatie te verkrijgen en patronen te kunnen herkennen. Dat is razend veel werk. En het werk is bovendien zodanig complex dat het de vermogens van de menselijke geest te boven gaat om op relevante termijn adequate informatie te produceren. Geen nood, ook hierbij biedt de techniek uitkomst: *artificial intelligence*.

'Artificial intelligence', een misleidend begrip

Met deze terminologie wordt gesuggereerd dat het om intelligentie gaat, en dat is een menselijk begrip. Dat is misleidend. Bovendien

moeten wij niet over computers spreken alsof het mensen zijn; dat vinden ze heel vervelend. Hoe dan ook, de claim is dat met behulp van artificial intelligence zekerheid kan worden geboden. Want we willen zeker weten hoe het zit, zodat we een goede beslissing kunnen nemen. Met behulp van de techniek kunnen we alle relevante informatie verzamelen en correcte, afgewogen beslissingen nemen.

Dat lijkt natuurlijk prachtig. We hoeven alleen maar ja of nee te zeggen en zelfs dat is niet nodig, want het systeem kan dat zelf ook. Er is dan overigens ook geen plaats voor reflectie, geen twijfel, geen ruimte voor raadselachtheid; geen afweging van morele implicaties: alles mag, want het kan. Vragen zijn er niet, alleen oplossingen. Hoeveel leed gaan we eigenlijk toebrengen? Geen emotie, geen empathie, geen betrokkenheid. Niets van dat alles! Mocht het vervolgens toch anders uitpakken, dan heeft de computer het gedaan. Met andere woorden: er is

geen sprake van verantwoordelijkheid. Dat ontbreken van verantwoordelijkheid dreunt ook door op het uitvoerend niveau. Ik citeer uit een interview in *de Volkskrant* (3 februari) met een voormalige Apache-vlieger van de Koninklijke Luchtmacht: *Vroeger geloofde ik in goed en kwaad. Maar langzamerhand ben ik gaan beseffen dat ik niet zo veel verschil van mijn vijand. We vechten allebei voor iets waarin we geloven.*

En: *Als in je kop zit dat jij 5000 netto verdient en de Malinezen maar 100, dan ben je bezig met iets wat niet meer bij de militaire wereld past.* Deze Peter Gordijn neemt zijn verantwoordelijkheid en verlaat de dienst.

En wat te denken van de film 'A good kill' over een drone piloot, waarin de hoofdfiguur zegt: *I just blew up six Taliban in Afghanistan and now I'm going home for a barbecue, and I feel like a coward.* En uiteindelijk gaat hij er aan onderdoor. Maar niet alleen in films, ook in de werkelijkheid gaan drone operators er mentaal aan onderdoor.

Verantwoordelijkheid voor geweld verdampt

Deze voorbeelden demonstreren dat persoonlijk risico op uitvoerend niveau blijkbaar bijdraagt aan de persoonlijke morele rechtvaardiging van geweld. Onder invloed van de enorme verspreiding van moderne technologie lijkt de verantwoordelijkheid voor het toegepaste geweld – en dus leed – te verdampen. Want wie is dan verantwoordelijk: de ontwerper van de drone; de bouwer van het ding; de maker van de software die het apparaat in de lucht houdt; het 'big data' inlichtingenverzamelorgaan; de analist die een doelenlijst maakt; degene die de doelen selecteert; degene die kijkt of aan de *Rules of Engagement* wordt voldaan; de drone operator? Zegt u het maar! Om nog maar te zwijgen van denken in termen van nut bij de inzet van de krijgsmacht als zodanig. Kortom, er lijken grenzen aan de relevantie van nutsethiek.

De krijgsmacht en plichtethiek

Bij plichtethiek staat de intentie van het handelen centraal en de mens als autonoom

wezen met onvervreembare eigenschappen. Voor een soldaat is plichtethiek lastig toe te passen. Dat betreft allereerst het in acht nemen van de menselijke waardigheid van de tegenstander. Dit aspect wordt ondervangen door een wettelijk kader te scheppen waarbij de plicht jegens de samenleving zwaarder weegt dan de plicht tegenover de medemens als deze zich tegen de samenleving keert. Hij wordt daarmee 'onze vijand' en mag dus binnen de wettelijke kaders worden gedood.

Een ander aspect betreft het onvoorwaardelijke karakter van plichtethiek. Daarbinnen lijkt geen ruimte voor een situationele en persoonlijke afweging: je moet doen wat je volgens de morele wet moet doen. Dat is lastig, en bovendien levert het altijd een risico op als je een tegenstander fysiek aangrijpt. Wat voor risico? Natuurlijk allereerst voor degene die de confrontatie van dichtbij aangaat. Maar er zijn ook andere risico's, bijvoorbeeld politieke schade als gevolg van de slachtoffers die vallen. Of ondermijning van het publieke draagvlak. En ook deze risico's willen we op zijn minst verminderen, maar het liefst vermijden.

Afstand creëren

Dat kan door de tegenstander niet meer van dichtbij aan te grijpen maar vanaf een zodanige afstand dat de risico's voor de eigen partij worden geminimaliseerd. Kortom, we creëren afstand als middel tot veiligheid van eigen troepen. En om politieke risico's te vermijden. Maar die fysieke afstand leidt ook tot afstand in moreel opzicht. Zonder risico's is er geen grens meer en vervagen morele grenzen! Er wordt dan te gemakkelijk naar geweld gegrepen.

Techniek biedt geen oplossing

Kortom, ook hier biedt de techniek geen oplossing voor het simpele feit dat persoonlijk risico op uitvoerend niveau blijkbaar bijdraagt aan de persoonlijke morele rechtvaardiging van geweld. Het heeft er alle schijn van dat de toepassing van plichtethiek wordt belemmerd door de technische veranderingen. Kortom, er lijken ook grenzen te zijn aan de relevantie van plichtethiek.

ILLUSTRATIE: DANIPA

De term 'artificial intelligence' is misleidend; intelligentie is iets menselijks. En het is nog maar de vraag of het bij een nieuw fenomeen als 'big data' inderdaad om statistieken zou gaan in plaats van individuen. Wat mag wel en wat mag niet, en vooral: wie bewaakt dat?

Ethiek en krijgsmacht

Maar hoe leggen we dan grenzen aan voor de toepassing van technische systemen? Wat is de oplossing? Naar mijn mening is er niet één ondubbelzinnige oplossing voor al die problemen. De werkelijkheid die ons omringt, is veel complexer dan wat een systeem kan vatten. Meer reflectie op waar we mee bezig zijn, kan wel helpen te ontsnappen aan systeemdwang, aan de terreur van de techniek. Wat wil dat zeggen? Ik noem een paar overwegingen.

- 'Checks and balances' door mensen op alle relevante niveaus bij de toepassing van technische systemen;
- Wat denken we op lange termijn te bereiken met het technische geweld dat ter beschikking staat?
- Wat is het effect op lange termijn van de toepassing van dat technische geweld? Zijn er andere – minder ingrijpende – middelen voorhanden?
- Hoe zit het met de legitimiteit van het voorgestelde geweld?

- Welke morele grenzen zijn in het geding?
- In hoeverre is de toepassing van technieken opportuun? Waarom moet daar nu over worden beslist?
- Wat gebeurt er als we niet-gewelddadig ingrijpen?

Ik pleit er dus voor om niet zonder meer uit te gaan van de premisse: het kan, dus het mag. Maar om elke keer weer de vraag stellen: het kan wel, maar mag het ook? En dat mogen is niet alleen een kwestie van recht, maar ook van moraliteit. Ik zou willen dat daarover vaker wordt nagedacht, niet alleen in het gebruik van technische systemen, maar ook in de fases die voorafgaan aan een operationeel systeem.

Ik realiseer mij dat ik in mijn beschouwing een groot aantal zaken overhoop heb gehaald. Daarbij hoop ik in ieder geval óók dat ik u aan het denken heb gezet... Zolang we blijven denken, en niet vervallen in automatismen, is er verantwoordelijkheid. En hoop. ■

Hezbollah en criminaliteit

Nog maar enkele maanden geleden heeft de Amerikaanse Drug Enforcement Administration (DEA) in samenwerking met diverse Europese instanties een belangrijk fondsennetwerk van Hezbollah blootgelegd. Hierbij zijn meerdere kopstukken in Parijs gearresteerd. Dit netwerk werkte onder meer samen met Colombiaanse drugskartels, waarbij grote hoeveelheden cocaïne naar de Verenigde Staten en Europa werden getransporteerd en drugsgeld naar de moederorganisatie in Libanon werd gestuurd. Hierdoor kreeg Hezbollah financiële steun, niet alleen om de organisatie zelf draaiende te kunnen houden, maar ook om de huidige activiteiten in Syrië te bekostigen.¹ Dit artikel beoogt meer inzicht te verschaffen in de manier waarop terroristische organisaties criminele activiteiten ontplooiën.

C.E.A. van Weerd BA*

Het mondiale netwerk van Hezbollah en Colombiaanse drugskartels benadrukt volgens de verklaring van de DEA 'once again

[...] the dangerous global nexus between drug trafficking and terrorism'.² Dit is slechts het meest recent bekend gemaakte voorbeeld van een Hezbollah-cel die buiten Libanon gebruik maakt van criminaliteit om de moederorganisatie te ondersteunen.

* Carolina van Weerd heeft tijdens haar stage aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) onderzoek gedaan naar Hezbollah en criminaliteit. Zij is begeleid door kolonel drs. A.J.H. Bouwmeester. Dit artikel is een verkorte versie van het onderzoek. De auteur heeft de Bachelor *International Relations and International Organisation* aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) afgerond en zit nu in de laatste fase van de Master *International Security*, tevens aan de RUG. Daarnaast volgt ze momenteel de Master *Military Strategic Studies* aan de NLDA.

1 'DEA and European Authorities Uncover Massive Hizballah Drug and Money Laundering Scheme', *United States Drug Enforcement Administration* (website). <https://www.dea.gov/divisions/hq/2016/hq020116.shtml>; Tom Porter, 'Militant group Hezbollah "funded Syria campaign through international drug trafficking"', *International Business Times*, February 2, 2016, <http://www.ibtimes.co.uk/militant-group-hezbollah-funded-syria-campaign-through-international-drug-trafficking-1541450>; Ian Simpson, 'U.S. arrests Hezbollah members on charges of sending drug money to Syria', *Reuters*, February 1st, 2016. <http://www.reuters.com/article/us-usa-drugs-hezbollah-idUSKCN0VB05A>.

2 'DEA and European Authorities Uncover Massive Hizballah Drug and Money Laundering Scheme', *United States Drug Enforcement Administration* (website). <https://www.dea.gov/divisions/hq/2016/hq020116.shtml>.

3 Tegenwoordig wordt bijna elk conflict aangeduid als een hybride conflict. Ik verwijs graag naar Frank Hoffman's *Conflict in the 21st Century*, en de studie van *The Hague Centre for Strategic Studies* (Willem Oosterveld en Frank Bekkers): "Coming to grips with hybrid warfare". In deze twee documenten komt een beeld naar voren dat hybride oorlogvoering gekarakteriseerd wordt door het gebruik van verschillende instrumenten en operatielijnen, een hoog niveau van coördinatie, het vermijden van een openlijke confrontatie en een verweving van criminaliteit en terrorisme.

Het gebruik van criminaliteit door terroristen is een onderbelicht thema. Wel dringt langzamerhand het besef door dat illegale groeperingen zich niet slechts op één gebied (zoals terrorisme of criminaliteit) toespitsen en dat huidige conflicten een hybride karakter³ krijgen.

'Nieuwe oorlogen' beogen volgens gerenomeerd wetenschapper Mary Kaldor politieke controle door het terroriseren van de bevolking, waarbij traditionele grenzen tussen oorlog, georganiseerde criminaliteit en mensenrechtenschendingen vervagen.⁴ Dit soort conflicten vraagt om een alomvattende benadering, opdat alle dimensies bij de wortels kunnen worden aangepakt.

Opzet artikel

Zoals aangegeven is het doel van dit artikel meer inzicht te verschaffen in de manieren

FOTO IIEA.COM

Traditionele grenzen tussen oorlog, georganiseerde criminaliteit en schendingen van mensenrechten vervagen, aldus wetenschapper Mary Kaldor

waarop terroristische organisaties criminele activiteiten ontplooiën. Hierbij staat de volgende vraag centraal: in welke mate is Hezbollah betrokken bij georganiseerde criminaliteit? Het artikel bestaat uit drie delen. Eerst behandel ik een theoretisch raamwerk over de relatie tussen criminaliteit en terrorisme. Ten tweede behandel ik de casus Hezbollah, waarbij een algemene beschrijving van de organisatie en de criminele activiteiten die Hezbollah ontplooit in Noord- en Zuid-Amerika aan bod komen. Criminele activiteiten dienen voor veel terroristische organisaties als belangrijke inkomstenbron, maar bijvoorbeeld ook als logistieke ondersteuning voor terroristische activiteiten of als pressiemiddel ten opzichte van de plaatselijke bevolking.⁵

In de derde plaats ga ik – op grond van inzichten verkregen uit de genoemde casus – kort in op de gevolgen van de verweving tussen terrorisme en criminaliteit voor antiterrorismebeleid. Daarbij komt ook de vraag aan bod op welke manieren antiterrorismebeleid de inkomsten vergaard uit criminele activiteiten kan ondermijnen.

Verschillende invalshoeken

Bij antiterrorismebeleid is het van belang om niet één bepaald beleid na te streven, maar om terroristische organisaties vanuit verschillende invalshoeken te benaderen.⁶ Landen, internationale organisaties en andere instanties betrokken bij antiterrorismebeleid zullen alle machtsinstrumenten (diplomatiek, militair, economisch, financieel, wetshandhaving e.d.) moeten inzetten om deze hybride dreigingen (combinaties van conventionele en irreguliere middelen, terrorisme en criminaliteit)⁷ effectief te kunnen bestrijden.⁸

4 Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*, 3e editie (Cambridge: Polity Press, 2013), ProQuest ebrary.

5 Dit artikel richt zich voornamelijk op het financieringsaspect van de verweving van terrorisme en criminaliteit. Daar waar relevant zal ik aangeven welke andere aspecten (zoals logistieke ondersteuning) van belang zijn.

6 Tamara Makarenko, 'Criminal and Terrorist Networks: Gauging Interaction and the Resultant Impact on Counter-Terrorism', in *Five Dimensions of Homeland and International Security*, ed. Esther Brimmer (Washington, D.C.: Center for Transatlantic Relations, 2008), 58, 69-72. http://transatlanticrelations.org/sites/default/files/five_dimensions_text.pdf.

7 Frank G. Hoffman, *Conflict in the 21st Century: the Rise of Hybrid Wars* (Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies, december 2007): 29. http://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf.

8 Hoffman, *Conflict in the 21st Century: the Rise of Hybrid Wars*, 47-48.

FOTO US AIR FORCE, N. SIKORSKI

Generaal Philip M. Breedlove, voormalig 'Supreme Allied Commander Europe' van de NAVO op een persconferentie in Gaziantep, Turkije. Breedlove pleit voor een 'whole of government'-benadering met onder meer diplomatieke, politieke, militaire en economische middelen

Generaal Breedlove, voormalig *Supreme Allied Commander Europe* van de NAVO⁹, pleitte dan ook voor een *whole of government* benadering waarbij diplomatieke/politieke, informatie, militaire en economische machtsmiddelen (DIME) worden ingezet.¹⁰

Conceptueel raamwerk

Om te kunnen onderzoeken in hoeverre terrorisme en criminaliteit zijn verweven, is het allereerst belangrijk om de concepten 'terrorisme' en 'criminaliteit' af te bakenen. De internationale gemeenschap hanteert geen eenduidige definities voor deze begrippen, maar een aantal elementen komt vaak naar voren. In dit artikel is 'terrorisme' het plegen van misdrijven op basis van 'politieke, filosofische, ideologische, racistische, etnische of religieuze' beweegredenen.¹¹ Binnen het kader van dit artikel betekent 'criminaliteit' een georganiseerde groep die serieuze misdaden of overtredingen pleegt met als doel *financiële of anderzijds materiële winsten te verkrijgen*.¹² Het relevante onderscheid tussen deze begrippen is het verschil in doeleinden, terwijl het gedrag hetzelfde kan zijn. Terroristen hebben hoofdzakelijk politieke of ideologische doelstellingen, terwijl criminelen voornamelijk economisch gewin nastreven.

9 Generaal (USAF) Philip Breedlove was tot 4 mei 2016 *Supreme Allied Commander Europe* (SACEUR), sindsdien is de functie overgenomen door Generaal (USA) Curtis Scaparrotti.

10 Jim Garamone, 'NATO Commander Breedlove Discusses Implications of Hybrid War', *US Department of Defense* (website), 23 maart 2015. <http://www.defense.gov/News-Article-View/Article/604334/nato-commander-breedlove-discusses-implications-of-hybrid-war>.

11 Deze definitie is ontleend aan die welke de Europese Raad hanteert, accenten zijn toegevoegd; De Raad van de Europese Unie, Kaderbesluit van de Raad van 13 juni 2002 inzake terrorismebestrijding (2002/475/JBZ), artikel 1, <http://eur-lex.europa.eu/l egal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=NL>.

12 Accenten zijn toegevoegd. Deze definitie is ontleend aan de definitie zoals die in de Verenigde Naties Conventie jegens transnationale criminaliteit is geformuleerd; United Nations Office on Drugs and Crime, *United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto* (New York: 2004): pagina 5, artikel 2.a. <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>.

Een belangrijk onderscheid is dat terrorisme en criminaliteit op zowel actoren als activiteiten betrekking kunnen hebben. Dit betekent dat er een overlap tussen twee *activiteiten* mogelijk is, zonder dat er sprake hoeft te zijn van directe samenwerking tussen twee verschillende fysieke *actoren*. Zo kan een terroristische groep gebruikmaken van criminaliteit, zonder daarvoor een criminele organisatie in te schakelen.

Theoretisch kader

Vooraanstaande academici als Louise Shelley en Chris Dishman hebben in de loop der tijd een omwenteling gemaakt in het denken over de verweving van terrorisme en criminaliteit. Zij hebben de omslag gemaakt van het 'zelfde methoden, andere motieven'-argument¹³ naar de stelling dat terrorisme en criminaliteit dermate samen zijn gaan vallen dat er hybride entiteiten¹⁴ zijn ontstaan. Het eerste argument houdt in dat terroristen en criminelen door de verschillende doelstellingen (respectievelijk ideologisch en economisch) geen samenwerking aan zullen gaan, alleen indien hoogst noodzakelijk en voor de korte termijn.¹⁵

Echter, onder meer vanwege de intensieve samenwerking tussen terroristen en criminelen zijn de twee groepen steeds meer karakteristieken van elkaar gaan overnemen. Huidige transnationale illegale groeperingen vertonen kenmerken van zowel terroristen als criminelen.¹⁶ In de loop der tijd heeft daarom het 'hybriditeit'-argument de overhand gekregen in het debat.

De verschuiving in dit denken is terug te voeren op twee veranderingen. Aan de ene kant veranderden omstandigheden in het internationale systeem na het einde van de Koude Oorlog. Door de sterke afname van staats sponsoring zijn terroristen op zoek gegaan naar andere manieren van financiering. Daarnaast heeft mondialisering, onder meer door de opkomst van het internet, gezorgd voor een toename van migratiestromen en vrijhandel, en zijn de aanhang en de operaties van terroristische groepen geïnternationaliseerd.¹⁷

Aan de andere kant verschillen de organisatie-structuur en operaties van transnationale criminele en terroristische organisaties wezenlijk van de hiërarchische, *top-down* organisatie-structuren van voor en tijdens de Koude Oorlog. De nieuwe illegale (terroristische en criminele) groeperingen maken veelal gebruik van een plattere netwerkstructuur¹⁸. Kleine, lokaal verspreide cellen zijn verantwoordelijk geworden voor de financiën. Hierdoor krijgen leiders van lokale cellen meer vrijheid om te opereren en het eigenbelang na te streven.

De internationale illegale entiteiten hebben meer met elkaar gemeen, waaronder het feit dat beide profiteren van zwakke of corrupte staatsstructuren met diepgewortelde zwarte markten. In dit soort zwakke of corrupte staten zullen criminaliteit en terrorisme samenkomen, omdat beide illegale groeperingen door onontwikkelde wetshandhaving, zwakke grenscontroles en een algemeen gebrek aan controle op illegale activiteiten volop de ruimte krijgen.

Samenwerking tussen en verwevenheid van criminaliteit en terrorisme leiden tot de instandhouding van die omgevingen waarbinnen de transnationale illegale groeperingen kunnen floreren.¹⁹

13 In de literatuur wordt dit argument aangeduid als het '*methods not motives*' argument.

14 Dit artikel verstaat onder een hybride entiteit een groepering die kenmerken vertoont van meerdere groeperingen tezamen en in dit geval dus wanneer de politieke en economische belangen van een organisatie sterk met elkaar zijn verweven. Chris Dishman, 'The Leaderless Nexus: When Crime and Terror Converge', *Studies in Conflict & Terrorism* 28, no. 3 (2005): 247. <http://dx.doi.org/10.1080/10576100590928124>.

15 Chris Dishman, 'Terrorism, Crime and Transformation', *Studies in Conflict & Terrorism* 24, (1)(2001): 48, geraadpleegd op 2 september 2015, 10.1080/10576100118878.

16 Louise I. Shelley, John T. Picarelli et al., 'Methods and Motives: Exploring the Links between Transnational Organized Crime and International Terrorism', *National Criminal Justice Reference Service*, document no.: 211207 (September 2005): 4, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/211207.pdf>.10-11.

17 Celina B. Realuyo, 'The Terror-Crime Nexus: Hezbollah's Global Facilitators', *PRISM* 5 (1) (2014): 118, <http://www.ndu.edu/Portals/59/Documents/CCO/PRISMVol5No1.pdf>.

18 Kaldor, *New and Old Wars*, 10; Dishman, 'The Leaderless Nexus', 238-240.

19 Louise I. Shelley, 'The Unholy Trinity: Transnational Crime, Corruption, and Terrorism', *Brown Journal of World Affairs* 11 (2) (Winter/Spring 2005). <http://www.heinonline.org.proxy-ub.rug.nl/HOL/Print?collection=journals&handle=hein.journals/brownjwa11&id=383&print=section§ion=41&ext=.pdf>.

Dit artikel hanteert een theoretisch kader dat is gevormd door ideeën van wetenschappers als Tamara Makarenko, Louise Shelley, John Picarelli en Chris Dishman (zie figuur 1 voor een samenvatting van het theoretisch raamwerk). De diverse maten van convergentie die hier staan uitgewerkt (*cooperation, activity appropriation, hybridity en transformation*) kunnen worden weergegeven op een glijdende schaal. Deze schaal maakt zichtbaar dat een terroristische organisatie zich op diverse punten binnen het convergentiespectrum kan bevinden. Naarmate een terroristische organisatie zich meer aan de rechterkant van de schaal bevindt, is er meer sprake van verweving tussen criminaliteit en terrorisme.

‘Cooperation’

Het eerste punt op de schaal is *cooperation*, wanneer een politiek of ideologisch gemotiveerde groep samenwerkt met een criminele organisatie, of wanneer bepaalde illegale activiteiten worden uitbesteed aan criminelen. Terroristische organisaties gaan allianties aan om expertise te verkrijgen, operaties te ondersteunen²⁰ of om specialistische taken uit te besteden aan criminelen.²¹ Concrete voorbeelden zijn terroristen die in ruil voor wapens drugs leveren aan criminelen, die criminele expertise op het gebied van het witwassen van geldstromen inhuren en die onder grote internationale smokkelverbanden vallen.²²

Terroristen en criminelen met een gemeenschappelijke culturele achtergrond (op basis van nationaliteit of religie bijvoorbeeld) zullen eerder geneigd zijn samen te werken, omdat er vanwege die verwantschap een gevoel van loyaliteit bestaat. Tegelijkertijd zijn gedeelde economische belangen ook een belangrijke reden om samenwerkingsverbanden aan te

20 Tamara Makarenko, 'The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism', *Global Crime* 6, no. 1 (February 2004): 131, <http://dx.doi.org/10.1080/1744057042000297025>.

21 Shelley et al., 'Methods and Motives', 46.

22 Makarenko, 'The Crime-Terror Continuum', 131-132.

Journalisten in de newsroom van Hezbollah's tv-station Al-Manar, Beiroet, Libanon

FOTO AP, B. HUSSEIN

gaan.²³ Zowel criminelen als terroristen hebben bijvoorbeeld behoefte aan bepaalde diensten als witwassen van geldstromen, het ongezien uitvoeren van financiële transacties, communicatiemiddelen en goederen- en mensensmokkel.²⁴

'Activity appropriation'

Het tweede punt op de schaal is *activity appropriation*, wanneer ideologisch of politiek gemotiveerde groepen operationeel gebruik maken van criminele tactieken. *Activity appropriation* houdt in dat een terroristische organisatie niet een criminele groep aanwendt om bepaalde doelen te behalen, maar dat de organisatie zelf, direct, criminele activiteiten ontplooit, zoals smokkel, drugshandel en creditcardfraude.²⁵ De terreurgroep ondervindt hierdoor niet de nadelen die inherent zijn aan samenwerkingsrelaties, zoals wantrouwen en de blootstelling van de organisatie aan externe partijen.²⁶

Terroristen zullen juist die situaties uitbuiten waar snel en ongezien winst te maken is. Het bestaan van diaspora van migranten die cultureel verwant zijn aan de terroristische organisatie in kwestie biedt terroristen de mogelijkheid en een dekmantel voor het ontplooiën van criminele activiteiten.²⁷

'Hybridity'

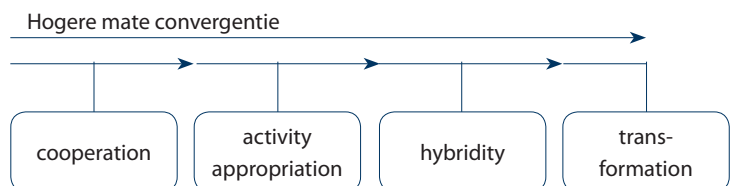
Het derde punt op de schaal is *hybridity*. Hierbij vertoont een groepering kenmerken van zowel criminaliteit als terrorisme. Vaak is het onderscheid niet meer te maken of de groepering van oorsprong crimineel of terroristisch was. Overwegend bestaat er nog wel een politieke doelstelling, maar die dient slechts ter façade, bijvoorbeeld om de aanhang te behouden of om wetshandhaving te misleiden.

Veranderingen in leiderschapsstructuur en de toename van onafhankelijke cellen kunnen ook duiden op een hybride entiteit. In plaats van een politiek of religieus gemotiveerde leider, komt er een meer gematigd leider, of een leider die zich niet uitlaat over politieke doelstellingen.²⁸ Door de toename van onafhankelijke

cellen is er minder controle vanuit de top. Individuele cellen hebben dan de vrijheid om persoonlijke doelstellingen (eigenbelang) na te streven.²⁹

'Transformation'

Het laatste punt op de schaal is *transformation*. Hierbij zijn de ideologische of politieke doelstellingen van een terroristische organisatie omgeslagen naar economische doeleinden met winst oogmerk. De fundamentele onderscheidende karakteristieken van een terroristische organisatie zijn dan dus getransformeerd.³⁰ *Transformation* kan plaatsvinden wanneer er geen politieke of ideologische strijd meer wordt geleverd, omdat er bijvoorbeeld een akkoord met de overheid is overeengekomen. Daarnaast kan een terroristische organisatie zozeer verweven raken met het criminele circuit en wennen aan de vaste stroom van inkomsten, dat de politieke of ideologische beweegredenen in de loop van de tijd ondergeschikt worden aan het winst oogmerk.³¹

Figuur 1 Glijdende schaal criminaliteit-terrorisme

23 Shelley et al., 'Methods and Motives', 55-58.

24 Idem, 45, 52.

25 Shelley et al., 'Methods and Motives', 36; Makarenko, 'The Crime-Terror Continuum', 133-135.

26 Makarenko, 'The Crime-Terror Continuum', 133-135.

27 Lyuobuv Mincheva, Ted Robert Gurr, 'Unholy alliances?: How Trans-state Terrorism and International Crime Make Common Cause', Paper presented at the Annual Meeting of the International Studies Association, Panel on Comparative Perspectives on States, Terrorism and Crime, San Diego, March 24, 2006, 7. http://www.cidcm.umd.edu/publications/papers/unholy_alliances.pdf.

28 Tamara Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus: Links between terrorist and organised crime groups in the European Union*, Directorate-General for Internal Policies: Policy Department C: Citizen's Rights and Constitutional Affairs (Brussel: Europees Parlement: 2012): 36. <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201211/20121127 ATT56707/20121127 ATT56707EN.pdf>.

29 Dishman, 'The Leaderless Nexus', 238.

30 Chris Dishman, 'Terrorism, Crime and Transformation', 48.

31 Shelley et al., 'Methods and Motives', 36.

FOTO REUTERS, H. ABDALLAH

Hezbollah-leider Sayyed Hassan Nasrallah spreekt zijn aanhangers toe vanaf een scherm (Bekaa vallei, mei 2016). Ze herdenken het 16-de jaar van de terugtrekking van Israël uit zuidelijk Libanon

Het is vaak lastig te bepalen op welk punt op de glijdende schaal een organisatie zich bevindt. Deze complexiteit komt voort uit de beperkte beschikbare informatie over de activiteiten en beweegredenen van terroristen.

Hezbollah als organisatie

De terroristische organisatie die ik in beschouwing neem is Hezbollah. Hezbollah is om twee redenen interessant. In de eerste plaats omdat Hezbollah door diverse theoretici, onder wie *Hybrid Warfare*-expert Frank Hoffman, wordt gezien als de groepering die met zowel statelijke als niet-statale tactieken haar manier van oorlogvoeren wezenlijk heeft

veranderd en dus een aanzienlijke uitdaging vormt. Ten tweede is Hezbollah op veel gebieden actief, waaronder criminele activiteiten.³²

Opkomst

Verskillende ontwikkelingen liggen ten grondslag aan de opkomst van deze sjiitische organisatie in Libanon in begin jaren tachtig van de vorige eeuw. Zo was en is de sjiitische gemeenschap in Libanon zowel politiek als economisch ondergeschikt, wat resulteerde in ontevredenheid onder Libanese sjiiten. Daarnaast gaf de Iraanse revolutie eind jaren zeventig hoop op het stichten van een Islamitische staat in Libanon. Tot slot vormde de inval van Israël in Zuid-Libanon in 1982 de directe aanleiding voor de opkomst van militante groepen.

32 Hoffman, *Conflict in the 21st Century: the Rise of Hybrid Wars*, 35-36.

Deze groepen zijn uiteindelijk voor een groot gedeelte samengekomen onder de paraplu van Hezbollah. Deze militanten opereerden tegen de Israëlische troepen, maar stredden tegelijkertijd voor verbetering van de politieke en economische situatie van sjiïeten in Libanon. Iran heeft tijdens de opkomst van Hezbollah de militanten gesteund, met onder meer training en wapens. Voor Iran betekende de sjiïtische opstand in Libanon een uitgelezen kans om de Islamitische Revolutie uit te dragen.³³ Iran is Hezbollah na de eerste jaren zowel materieel als financieel blijven steunen, Syrië volgde later.³⁴

Hezbollah heeft in 1985 en in 2009 manifesten uitgebracht die de doelstellingen van de organisatie beschrijven. De Open Brief uit 1985 heeft een sterke religieuze inslag, die het stichten van een Islamitisch regime in Libanon als ultieme doelstelling benoemt.³⁵ Het Manifest uit 2009 is meer gericht op binnenlandse politiek. Het onderstreept het belang van een sterke overheid die in de behoeften van haar burgers voorziet. Kern van de boodschap blijft dat er een Islamitisch regime in Libanon moet worden gesticht, op basis van Islamitisch recht en naar voorbeeld van Iran.³⁶

Niet-militaire activiteiten

Hezbollah ontplooit naast militaire activiteiten ook activiteiten op het gebied van politiek en maatschappij. De organisatie is sinds 1992 actief in de nationale politiek, met een aantal zetels in het parlement en ministers in de regering. De sociale tak voorziet op lokaal niveau in veel maatschappelijke taken, voornamelijk op die gebieden waar de overheid in gebreke blijft. Hezbollah geniet mede door deze activiteiten brede steun bij de lokale bevolking.³⁷

De Verenigde Staten hebben Hezbollah in 1997 als terroristische organisatie aangemerkt, zonder een onderscheid te maken tussen de politieke, sociaaleconomische en militaire pijlers waar de organisatie op is gebouwd.³⁸ De Europese Unie heeft in 2013 wel dit onderscheid gemaakt en alleen de militaire tak van Hezbollah als terroristische organisatie aan-

geduid.³⁹ Tot slot heeft ook de Arabische Liga in maart 2016 Hezbollah als terroristische organisatie aangemerkt.⁴⁰

Voor dit artikel beschouw ik Hezbollah als een terroristische organisatie, mede omdat Hezbollah zelf sterk benadrukt dat haar hele optreden en organisatie in dienst staan van militaire activiteiten.⁴¹ Daarnaast heeft Hezbollah diverse terroristische aanslagen gepleegd en hoewel de organisatie zelden een aanslag opeist (mede door het gevaar wat dat oplevert voor de binnenlandse politieke positie), is het bewijs tegen Hezbollah vaak ontegenzeggelijk.⁴² Bovendien is, zoals gezegd, het ultieme doel van Hezbollah het stichten van een Islamitisch regime in Libanon, wat een duidelijk politieke en ideologische doelstelling is.

Hezbollah en transnationale criminaliteit

Buiten Libanon is het westelijk halfrond een belangrijke regio voor Hezbollah en dan voornamelijk Zuid-Amerika, waar Hezbollah sinds de jaren tachtig criminele activiteiten

-
- 33 Michael P. Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', *Global Crime* 7, no. 3-4 (August-November 2006): 456-457, 10.1080/17440570601073186; Jonathan Masters and Zachary Laub, 'Hezbollah (a.k.a. Hizbollah, Hizbu'llah)', *Council on Foreign Relations* (website). <http://www.cfr.org/lebanon/hezbollah-k-hizbollah-hizbullah/p9155>.
- 34 Schattingen van de financiële steun lopen uiteen van 60 tot 200 miljoen dollar per jaar; Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', 455; Masters and Laub, 'Hezbollah' (website).
- 35 'Primary Sources: An Open Letter: The Hizballah Program', *Council on Foreign Relations* (website). <http://www.cfr.org/terrorist-organizations-and-networks/open-letter-hizballah-program/p30967>.
- 36 'The New Hezbollah Manifesto: November 2009', *Lebanon Renaissance Foundation* (website). www.lebanonrenaissance.org/assets/Uploads/15-The-New-Hezbollah-Manifesto-Nov09.pdf.
- 37 Masters, Jonathan and Laub, Zachary. Council on Foreign Relations (website). <http://www.cfr.org/lebanon/hezbollah-k-hizbollah-hizbullah/p9155>.
- 38 'Foreign Terrorist Organizations', *U.S. Department of State* (website). <http://www.state.gov/j/ct/rls/other/des/123085.htm>.
- 39 Justyna Pawlak en Adrian Croft, 'EU adds Hezbollah's military wing to terrorism list', *Reuters*, 22 juli 2013. <http://www.reuters.com/article/2013/07/22/us-eu-hezbollah-idUSBRE96K0DA20130722#WvV5x5hRO2tjCMD.97>.
- 40 Maarten Back, 'Arabische Liga bestempelt Hezbollah als terroristisch', *NRC Handelsblad*, 11 maart 2016. <http://www.nrc.nl/nieuws/2016/03/11/arabische-liga-bestempelt-hezbollah-als-terroristisch-a1408658>.
- 41 Martin Rudner, 'Hizbullah Terrorism Finance: Fund-Raising and Money-Laundering', *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 8 (2010): 701, 10.1080/1057610X.2010.494169.
- 42 Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', 458.

ILLUSTRATIE: ICIJ

In de Tri-Border Area, het grensgebied van Paraguay, Argentinië en Brazilië, is sprake van een zwakke centrale staatsstructuur, een levendige informele economie en wijdverspreide corruptie. Dit maakt het gebied aantrekkelijk voor criminele groeperingen

ontplooit.⁴³ De Tri-Border Area (TBA), het grensgebied van Paraguay, Argentinië en Brazilië, beschikt over verschillende factoren die kunnen worden uitgebuit door illegale

groeperingen: een zwakke centrale staatsstructuur en wetshandhaving, een dynamische informele economie, een grote Libanese gemeenschap (door grootschalige emigratie van Libanezen gedurende de burgeroorlog van 1975 tot 1990) en wijdverspreide corruptie.⁴⁴

Het doel van de aanwezigheid van de Hezbollah-cellen in Zuid-Amerika is het creëren van een fysiek netwerk dat inkomsten kan genereren, maar dat ook op laag niveau logistieke taken uit kan voeren indien er een terroristische aanslag in het gebied is gepland.⁴⁵

Hezbollah kan het beste geplaatst worden binnen de punten van *cooperation* en *activity appropriation* op de glijdende schaal criminaliteit-terrorisme. Hierna leg ik uit waarom dit het geval is. Daarbij noem ik voorbeelden van cellen die op lokaal niveau opereren. Dit betekent niet dat de voorbeelden irrelevant zouden zijn voor het algemene beeld, omdat de cellen juist door hun kleinschaligheid effectief en ongezien kunnen opereren.

'Cooperation': drugshandel en mensensmokkel

Buiten Libanon werken Hezbollah-cellen in de drugshandel intensief samen met criminele organisaties, waaronder sjiietische criminelen in de TBA.⁴⁶ Vanaf midden jaren tachtig zijn Libanese Colombianen betrokken in cocaïnesmokkel en witwaspraktijken voor drugskartels. Door de jaren heen heeft deze samenwerking zich verdiept.⁴⁷ De netwerken voor het smokkelen van cocaïne bestonden al voordat Hezbollah aanwezig was in het gebied, maar door de culturele verwantschap met de Libanese gemeenschap in de TBA was het voor Hezbollah-cellen mogelijk samenwerkingsverbanden aan te gaan.⁴⁸

Interessant genoeg is de samenwerking voordelig voor zowel Hezbollah-cellen als drugskartels. De kennis van Hezbollah over de bouw van ondergrondse tunnels en *vehicle-based improvised explosive devices*⁴⁹ wordt bijvoorbeeld doorgegeven aan drugshandelaren.⁵⁰ Tussenpersonen blijken van belang voor dit soort samenwerkingsverbanden. Zij spelen een grote rol in onder meer drugs-smokkel, witwas-

43 Hezbollah is actief over de hele wereld. Dit artikel gaat alleen in op enkele activiteiten op het westelijk halfrond.

44 Tom Diaz and Barbara Newman, *Lightning out of Lebanon: Hezbollah terrorists on American soil* (New York: The Random House Publishing Group, 2005), 106-108; William Constanza, 'Hizballah and Its Mission in Latin America', *Studies in Conflict and Terrorism* 35, no. 3 (2012): 195. 10.1080/1057610X.2012.648155.; Shelley et al., 'Methods and Motives', 59-60.

45 Constanza, 'Hizballah and Its Mission in Latin America', 196, 205; Diaz and Newman, *Lightning out of Lebanon*, 68, 69.

46 Realuyo, 'The Terror-Crime Nexus: Hezbollah's Global Facilitators', 125.

47 Matthew Levitt, 'Hizballah narco-terrorism: A growing cross-border threat', *IHS Defense, Risk and Security Consulting* (September 2012): 37. https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Levitt20120900_1.pdf.

48 Idem, 61.

49 Geïmproviseerde bommen in voertuigen.

praktijken en het doorsluizen van winsten uit de drugshandel naar Hezbollah in Libanon.⁵¹

In de TBA werkt Hezbollah samen met een Chinese criminele familie, die zich richt op mensensmokkel naar de VS. Deze Chinese familie beheert tevens een deel van de fondsen voor Hezbollah. De samenwerking is dus gebaseerd op gedeelde economische belangen; Hezbollah en de criminele familie hebben immers geen culturele verwantschap of andere gedeelde belangen.

Aan de ene kant profiteert Hezbollah dus van de aanwezigheid van Libanese criminelen in de TBA, die een dekmantel kunnen bieden voor de eigen activiteiten. Hezbollah werkt met hen samen op basis van culturele verwantschap en wederzijds vertrouwen.⁵² Aan de andere kant hoeft er in de samenwerkingsrelaties geen sprake te zijn van verwantschap op basis van religie of ideologie. Het zijn louter gedeelde economische belangen die Hezbollah en bijvoorbeeld de Chinese criminele familie samenbrengen. Terroristische groeperingen zullen die samenwerkingen aangaan die hen op dat moment het voordeligst uitkomen.

'Activity appropriation' of 'hybridity'?

Daarnaast zijn Hezbollah-cellen zelf betrokken bij criminele activiteiten, dus zonder tussenkomst van externe partijen. Hezbollah maakt bijvoorbeeld in Latijns-Amerika inbreuk op het zogeheten intellectueel eigendomsrecht. Winsten vergaard uit piraterij van onder meer films en computerspellen worden overgeheveld naar de moederorganisatie van Hezbollah in Libanon.⁵³ Mantelorganisaties⁵⁴ spelen een belangrijke rol in witwasactiviteiten en bieden een dekmantel voor de illegale operaties.

Een belangrijke aanhanger van Hezbollah in Latijns-Amerika was Assad Barakat.⁵⁵ Hij bezat een groot gedeelte van een winkelcentrum in Ciudad del Este (Paraguay), dat als mantelbedrijf diende voor piraterij (van onder meer software en films), geldvervalsing⁵⁶ en afpersing van ondernemers. Paraguayaanse autoriteiten omschreven Barakat als de leider van Hezbollah in de *Tri-Border Area*, met veel

hoge connecties in Libanon.⁵⁷ Tijdens zijn arrestatie is bewijs gevonden van verzendingen naar Libanon met een waarde van een kwart miljoen dollar per maand en brieven van Hassan Nasrallah, de secretaris-generaal van Hezbollah, gericht aan Barakat.⁵⁸

Niet alleen vervulde Barakat een belangrijke ondersteunende rol in de TBA, de Paraguayaanse justitie verdenkt hem ook van betrokkenheid bij de bomaanslag op het joodse gemeenschapscentrum in Buenos Aires, in 1994. Mogelijk was hij verantwoordelijk voor de import van de benodigde materialen voor de aanslag.⁵⁹

Hezbollah heeft eveneens manieren gevonden om criminele activiteiten te ontplooiën in de VS, zonder daarbij de aandacht te trekken van autoriteiten.⁶⁰ Hezbollah-cellen zijn onder meer betrokken bij drugs-, wapen- en mensensmokkel, creditcard- en paspoortfraude, vervalsing van goederen en geld, en sigaretten-smokkel.

Hezbollah in de VS

Zo rolden Amerikaanse autoriteiten in de jaren negentig een groot netwerk op dat sigaretten smokkelde in Charlotte, North-Carolina. Het netwerk was in handen van een cel die aan

50 Matthew Levitt, *Hezbollah: The Global Footprint of Lebanon's Party of God* (London: Hurst & Company, 2013): 328; - 'Hizbullah narco-terrorism', 40.

51 Tussenpersonen bekend bij de autoriteiten zijn onder andere Chekry Harb en Ayman Joumaa. Celina B. Realuyo, 'The Terror-Crime Nexus: Hezbollah's Global Facilitators', 122, 124, 125; Levitt, 'Hizbullah narco-terrorism', 38.

52 Shelley et al., 'Methods and Motives', 54-56.

53 Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', 459.

54 Mantelorganisaties, ook wel *front companies* genoemd, zijn bedrijven die op het eerste gezicht zelfstandig lijken, maar in realiteit sterk verbonden zijn met een andere organisatie. Criminelen gebruiken mantelorganisaties veelal om (winsten van) illegale activiteiten te maskeren; Department of the Treasury: Financial Crimes Enforcement Network, 'Potential Money Laundering Risks Related to Shell Companies', *FIN-2006-G014* (9 november 2006): 1-2. <https://www.sec.gov/about/offices/ocie/aml2007/fin-2006-g014.pdf>.

55 Gearresteerd in Brazilië in 2002; Constanza, 'Hizballah and Its Mission in Latin America', 196.

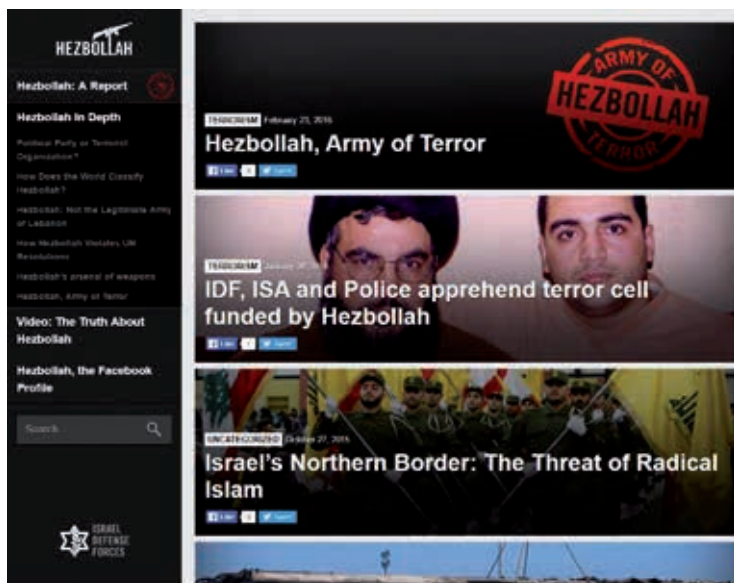
56 Levitt, 'Hizbullah narco-terrorism', 37.

57 Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', 460; Rudner, 'Hizbullah Terrorism Finance', 706.

58 Constanza, 'Hizballah and Its Mission in Latin America', 197.

59 Arena, 'Hizballah's Global Criminal Operations', 470.

60 Idem, 464-465.

Het Israëliëse leger brengt Hezbollah met een speciale website in kaart

Hezbollah was gelieerd. Deze Charlotte-cel wist het verschil in heffingen op sigaretten tussen North-Carolina en Michigan goed uit te buiten. Ze verkocht goedkope sigaretten uit North-Carolina in Michigan, waar een veel hogere belasting werd geheven op sigaretten.⁶¹ Door gebruik te maken van de verschillen in

wetgeving tussen de twee staten kon de Charlotte-cel winsten maken tussen naar schatting 1.5 en 2.5 miljoen dollar.⁶² De winsten werden vooral gebruikt voor de aanschaf van uitrusting en technologie (GPS-systemen, nachtkijkers, computers, luchtvaartsoftware, fotoapparatuur) voor zowel militaire als civiele doeleinden,⁶³ en voor financiële steun aan Hezbollah.⁶⁴

De Charlotte-cel opereerde als professionele criminele groepering, door gebruik te maken van verschillende creditcards, autoriteiten te misleiden⁶⁵ en een pompstation te runnen dat fungeerde als mantelbedrijf. De beschuldigingen aan de cel waren onder meer: het aangaan van nephuwelijken,⁶⁶ het witwassen van geldstromen, materiële ondersteuning bieden aan een terroristische organisatie, frauderen met creditcards, diefstal van identiteitsbewijzen⁶⁷ en het transporteren van gestolen goederen. Leden van de cel waren verwant aan elkaar, onder meer op basis van familie en religie. De cel bood Hezbollah een fysieke aanwezigheid in de VS voor logistieke ondersteuning, voor verwerving van inkomsten, rekrutering en verspreiding van allerlei Hezbollah-propaganda.⁶⁸

De zaak tegen de Charlotte-cel is begonnen als een zaak tegen criminelen. De connectie met Hezbollah kwam pas later aan het licht, toen de *Federal Bureau of Investigation (FBI)* betrokken raakte bij het onderzoek.⁶⁹ De cel is opgerold in 2001, na een voortraject van vijf jaar waarbij de Amerikaanse autoriteiten, waaronder justitie, lokale politie-eenheden en de FBI, nauw hebben samengewerkt met internationale instanties.⁷⁰

Het optreden van de Hezbollah-cellen valt het beste in te delen bij *cooperation* en *activity appropriation*, omdat zij criminaliteit als middel beschouwen om een religieus doel te bereiken. Het gaat te ver om Hezbollah binnen het punt van *hybriditeit* te plaatsen, want hun terroristische en criminele activiteiten zijn niet gelijk aan elkaar. Het laatste punt op de schaal, *transformation*, is niet aan de orde, omdat ideologische overwegingen nog steeds een rol spelen voor de cellen, en zelfs belangrijker zijn dan criminele doelstellingen.

- 61 Rudner, 'Hiszbollah Terrorism Finance', 706; Arena, 'Hiszbollah's Global Criminal Operations', 464-465.
- 62 Scott D. Broyles and Martha Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', *United States Attorney's Bulletin* 52, no. 1 (January 2004): 33. <http://www.justice.gov/sites/default/files/usao/legacy/2006/02/14/usab5201.pdf>.
- 63 Broyles and Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', 34; Diaz and Newman, *Lightning out of Lebanon*, 206.
- 64 Arena, 'Hiszbollah's Global Criminal Operations', 464-465.
- 65 Onder meer door vrouwen als chauffeurs van de busjes met smokkelwaar te laten rijden, waarop fietsen gemonteerd waren, zodat het leek alsof ze op vakantie waren.
- 66 Behalve nephuwelijken ging het ook om leugens tegenover immigratiediensten; Broyles and Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', 31.
- 67 Het overnemen van studentenvisa of rijbewijzen; Broyles and Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', 32.
- 68 Broyles and Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', 31-33; Diaz & Newman, *Lightning out of Lebanon*, 185.
- 69 Diaz and Newman, *Lightning out of Lebanon*, 180, 182-183.
- 70 Broyles and Rubio, 'A Smokescreen for Terrorism', 34; In eerste instantie werd hij veroordeeld tot 155 jaar gevangenisstraf, maar na hoger beroep werd in 2011 een vonnis van dertig jaar gevangenisstraf uitgesproken; 'Mohamad Youssef Hammoud sentenced to 30 years in terrorism financing case' (January 27, 2011), *U.S. Immigration and Customs Enforcement* (website). <https://www.ice.gov/news/releases/mohamad-youssef-hammoud-sentenced-30-years-terrorism-financing-case>.

Tussenbalans

Concluderend kan dus worden gesteld dat er in grote mate sprake is van convergentie tussen Hezbollah en transnationale criminaliteit. Hezbollah-cellen buiten Libanon gaan verschillende samenwerkingsverbanden aan, zowel met Libanese migranten in het buitenland als met buitenstaanders, om winsten te maken in het criminele circuit en die vervolgens door te sluizen naar de leiding van Hezbollah in Libanon.

Daarnaast ontplooiën Hezbollah-cellen zelf criminele activiteiten, zonder daarbij de hulp in te schakelen van externen. De internationale cellen benutten hierbij de mogelijkheden die niches of verschillen in de wetgeving hen bieden.

Implicaties voor antiterrorismebeleid

Uit de casus van Hezbollah blijkt het belang van criminele activiteiten voor de organisatie en dus voor antiterrorismebeleid. Een antiterrorismebeleid dat louter is gericht tegen criminele activiteiten van een omvangrijke en complexe terroristische organisatie als Hezbollah ontwricht niet de organisatie als geheel, maar slechts een deel. Internationaal dient het overkoepelende antiterrorismebeleid zich dus ook te richten op de politieke beweegredenen, sociaaleconomische omstandigheden en gewelddadige uitingen.⁷¹

De complexiteit, diversiteit en het veelzijdige karakter van huidige illegale groeperingen onderstrepen het gegeven dat een 'one-size-fits-all' benadering nooit effectief zal kunnen zijn tegen terroristische organisaties. Er zal per groepering moeten worden bekeken wat de beste strategie is om die groepering te ondermijnen.

Coherent beleid

Risico- en inlichtingenonderzoeker Tamara Makarenko geeft tevens aan dat het belangrijk is om een coherent, alomvattend beleid na te streven en om acties goed te coördineren, ook internationaal gezien en in samenhang met non-gouvernementele en private sectoren.⁷²

De criminele activiteiten van Hezbollah kunnen bovendien worden beschouwd als onderdeel van een alomvattende hybride strategie. De tactieken van Hezbollah variëren van conventionele oorlogvoering tot guerrilla-

Door de complexiteit, diversiteit en het veelzijdige karakter van hedendaagse illegale groeperingen zal een 'one size fits all'-antiterrorismebeleid nooit effectief kunnen zijn

tactieken⁷³ en van de belangrijke sociale tak van de organisatie die steun van de bevolking genereert⁷⁴ tot de grootschalige mediacampagnes vanuit Al-Manar, het mediastation van de organisatie.⁷⁵

Deze diversiteit toont aan dat Hezbollah in alle mogelijke machtsdomeinen actief wil zijn en de zwakke plekken van de tegenstander daarmee probeert aan te pakken.⁷⁶ Een hybride benadering ten opzichte van de organisatie is naar mijn mening dan ook gegrond.

Meerdere invalshoeken

Zoals ook generaal Breedlove heeft gesteld, dient een dergelijke hybride dreiging vanuit diverse invalshoeken te worden benaderd.⁷⁷ De

-
- 71 Makarenko, 'Criminal and Terrorist Networks: Gauging Interaction', 71.; Shelley et al., 'Methods and Motives', 76-78.
- 72 Makarenko, 'Criminal and Terrorist Networks: Gauging Interaction', 69-70; John Rollins and Liana Sun Wyler, "Terrorism and Transnational Crime: Foreign Policy Issues for Congress," Congressional Research Service Report for Congress (June 11, 2013), summary, 26. <https://www.fas.org/sgp/crs/terror/R41004.pdf>; Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus*, 13; Shelley et al., 'Methods and Motives', 76-78.
- 73 Hoffman, *Conflict in the 21st Century*, 35-36.
- 74 Oosterveld, Willem Th., Bekkers, Frank. 'Coming to grips with hybrid warfare', 8. The Hague Centre for Strategic Studies.
- 75 Idem, 26.
- 76 Hoffman, *Conflict in the 21st Century*, 28.
- 77 Garamone, 'NATO Commander Breedlove Discusses Implications of Hybrid War'.

FOTO: VN

Secretaris-generaal Ban Ki-moon observeert het gebied tijdens een bezoek aan de UN Peacekeeping Force in Libanon. Samenwerking met internationale organisaties als de VN is essentieel bij antiterrorismebeleid

inzet van het militaire instrument zou tot stabiliteit binnen een staat kunnen leiden, waardoor de overheid van de betreffende staat uiteindelijk in staat is zelf illegale activiteiten tegen te gaan en criminele organisaties kan bestrijden.⁷⁸

De krijgsmacht heeft echter niet alleen een rol binnen het ‘traditionele’ militaire domein, maar juist ook daarbuiten. Hierbij is het van cruciaal belang dat militairen samenwerken met diplomaten, maar ook met actoren in de private sector, zoals banken. Samenwerking

met internationale organisaties, variërend van de Verenigde Naties tot het Internationaal Monetair Fonds, is eveneens onmisbaar. Instrumenten op het gebied van financiën, wetshandhaving en inlichtingen zijn in deze casus het meest relevant.

Regelgeving aanscherpen

Op financieel gebied blijft het onderscheppen van financiële stromen een belangrijk onderdeel van antiterrorismebeleid.⁷⁹ Bovendien dient regelgeving gericht op financiële transacties te worden aangescherpt,⁸⁰ banken moeten bijvoorbeeld eerder alarm slaan bij verdachte transacties en frauduleuze praktijken en moeten dit snel kunnen doorgeven aan inlichtingendiensten.⁸¹ De financiële component van antiterrorismebeleid is meestal slechts beperkt effectief, omdat criminelen en

78 Makarenko, 'Criminal and Terrorist Networks: Gauging Interaction', 71-72; Rollins and Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 21-22.

79 Realuyo, 'The Terror-Crime Nexus: Hezbollah's Global Facilitators', 127.

80 Rollins and Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 24.

81 Makarenko, 'Criminal and Terrorist Networks: Gauging Interaction', 69-70.

terroristen juist de niches opzoeken in de controle. Bovendien maken ze gebruik van informele transactiesystemen, financiële transacties op basis van de handel in goederen en smokkelpraktijken.⁸²

Een hybride, alomvattende benadering dient ook op lagere niveaus door te werken, zoals op het gebied van wetshandhaving. De casus van de Charlotte-cel heeft bijvoorbeeld aangetoond dat lokale wetshandhaving een belangrijke rol speelt bij het opsporen van terroristen die betrokken zijn bij georganiseerde criminaliteit. Het probleem is dat terroristen niet openlijk opereren en zich dus buiten het zicht van de autoriteiten bemoeien met kleinschalige criminaliteit, wat hogere autoriteiten afdoen als irrelevant. Echter, wanneer de autoriteiten dergelijke kleinschalige criminele activiteiten in breder perspectief plaatsen⁸³ en men bereid is om relevante inlichtingen met elkaar te delen,⁸⁴ blijkt die informatie juist heel relevant, zo geeft ook Makarenko aan.⁸⁵

Voedingsbodem wegnemen

Een ander aspect binnen het instrument van wetshandhaving is het wegnemen van de voedingsbodem voor de verweving van terrorisme en criminaliteit. Het promoten van economische ontwikkeling en stabiliteit, en de ontwikkeling van middelen tegen corruptie en zwarte markten is een belangrijke stap bij het ondermijnen van illegale groeperingen.⁸⁶ Een mogelijkheid om corruptie tegen te gaan, is om ontwikkelingshulp conditioneel te maken aan anticorruptie-maatregelen in het ontvangende land.⁸⁷ Bovendien is het cruciaal dat criminele activiteiten waar terroristen van afhankelijk zijn, zoals paspoort- en identiteitsfraude, worden bemoeilijkt door capaciteitsopbouw op het gebied van wetshandhaving.⁸⁸

Ten slotte

Wat Hezbollah een extra gecompliceerde 'tegenstander' maakt, is dat de cellen voor een groot deel zijn verspreid en zijn opgegaan in de diaspora⁸⁹ binnen de TBA.⁹⁰ De omgeving beschermt veelal de aanwezigheid van Hezbollah-cellen; betere monitoring van de diaspora zou een daarom een middel kunnen zijn om de

connecties met Hezbollah te ontrafelen, zonder meteen de hele Libanese diaspora als pro-Hezbollah te bestempelen.

Tot slot is de rol van inlichtingendiensten cruciaal. Inlichtingen blijven relevant in het ontwikkelen van strategische analyses en operationele beleidskaders om netwerken van criminelen en terroristen te ontdekken, beïnvloeden en ondermijnen. De uitwisseling van informatie en inlichtingen is gunstig voor de ontwikkeling van concrete analyses van operaties van de terreurorganisatie en geeft tevens een completer beeld van de betrokkenheid in criminaliteit, waardoor antiterrorismebeleid effectiever kan worden.⁹¹

Een hybride, alomvattende benadering dient ook op de lagere niveaus door te werken

Kortom, om complexe en veelzijdige actoren als Hezbollah de pas af te snijden, is het cruciaal om een alomvattend, gecoördineerd beleid te handhaven door middel van diverse machtsinstrumenten die staten, internationale organisaties en private actoren tot hun beschikking hebben. ■

82 Rollins, Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 24; Rudner, 'Hizbullah Terrorism Finance', 708-710.

83 Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus*, 41-43.

84 Rollins and Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 25; Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus*, 41-43.

85 Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus*, 41-43.

86 Constanza, 'Hizballah and Its Mission in Latin America', 206.

87 Rollins and Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 23.

88 Makarenko, 'The Crime-Terror Continuum', 141-142.

89 Mary Kaldor ziet diaspora ook als belangrijk onderdeel van Nieuwe Oorlogen, op het gebied van inkomstenvergaring en criminele activiteiten: Kaldor, *New and Old Wars*, 10, 87.

90 Matthew Levitt, 'Hezbollah: Financing Terror through Criminal Enterprise', Hearing of the Committee on Homeland Security and Governmental Affairs United States Senate (May 25, 2005), 11. <https://www.washingtoninstitute.org/html/pdf/hezbollah-testimony-05252005.pdf>.

91 Rollins and Wyler, 'Terrorism and Transnational Crime', 25; Makarenko, *Europe's Crime-Terror Nexus*, 41-43.

Extreem Nederlands militair geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog 1945-1949

‘Brengrun erover en zo gauw mogelijk naar Holland’

De Nederlandse krijgsmacht maakte zich in de oorlog tegen de Indonesische onafhankelijkheidsbeweging in de periode 1945-1949 op grote schaal schuldig aan moord, marteling, brandstichting en andere buitensporige gewelddaden. Tot deze conclusie komt Rémy Limpach, auteur van het onlangs verschenen boek *De brandende kampongs van Generaal Spoor*, na bestudering van een grote hoeveelheid ambtelijke en niet-ambtelijke bronnen en literatuur. Om die reden kunnen we volgens hem spreken van structureel extreem geweld. In dit artikel gaat hij in op de belangrijkste oorzaken van deze Nederlandse geweldtoepassing. De tekst is gebaseerd op het boek en de citaten zijn eveneens uit het boek afkomstig.

Dr. Rémy Limpach*

De dekolonisatieoorlog in Indonesië (1945-1949) is de grootste Nederlandse gevechtmissie ooit. De kleine handelsnatie aan de Noordzee, zelf nog nauwelijks bijgekomen van de ingrijpende Duitse bezetting, mobiliseerde circa 200.000 man om het Indonesische streven naar onafhankelijkheid desnoods gewapenderhand de kop in te drukken. Deze indrukwekkende mobilisatie resulteerde procentueel

gezien in een grotere troepenmacht dan de Fransen in hun dekolonisatieoorlog in Algerije (1954-1962) of de Amerikanen in hun oorlog tegen de communistische opstandelingen in Vietnam (1965-1973) op de been brachten. De Nederlandse krijgsmacht, volgens officiële verklaringen uitgezonden om voor 70 miljoen Indonesische onderdanen ‘recht en veiligheid’ of ‘rust en orde’ te brengen en Nederland te behoeden voor de catastrofe ‘Indië verloren, rampspoed geboren’, voerde een grimmige contraguerrillacampagne. Talrijke Nederlandse militairen hadden voor hun uitzending een rol vergelijkbaar met die van de Britten, Canadezen, Amerikanen en Polen bij de bevrijding van Nederland voor ogen. Na aankomst in de archipel moesten ze echter snel constateren dat ze in een verbeterde guerrilla waren beland en dat veel Indonesiërs hen als bezetters zagen.

* Rémy Limpach is tijdelijk wetenschappelijk medewerker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Dit artikel is gebaseerd op zijn proefschrift over Nederlands extreem geweld tijdens de dekolonisatieoorlog in Indonesië, *Die brennenden Dörfer des Generaal Spoor. Niederländische Massengewalt im indonesischen Unabhängigkeitskrieg 1945-1949*, dat hij in september 2015 aan de Universiteit van Bern verdedigde. Op 29 september 2016 verscheen een handelseditie met de titel *De brandende kampongs van Generaal Spoor*. Alle in dit artikel gebruikte citaten zijn aan dit boek ontleend.

Nederlandse geweldpleging

Gedurende de vier afmattende oorlogsjaren die volgden op de Japanse capitulatie op 15 augustus 1945 en het uitroepen van de Republiek Indonesië op 17 augustus, maakten bij beide partijen in het conflict ethiek en oorlogsrecht al gauw plaats voor normvervaging en extreem geweld. Benadrukt moet worden dat in dit artikel niet het extreme Indonesische geweld tegen Nederlanders, Indo-Europeanen, Ambonezen of Chinezen of het onderlinge Indonesische geweld centraal staat, maar de buitensporige Nederlandse geweldpleging. Dit onderwerp ligt bij veel Indië-veteranen nog steeds gevoelig. Zij dachten voor een goede zaak te strijden en kregen na terugkeer nauwelijks waardering voor hun gevaarlijke missie. De aandacht voor deze extreem gewelddadige kant van hun inzet overzee zien zij als geenszins representatief voor het Nederlandse optreden, dat in hun ogen veel meer werd gekenmerkt door hulpverlening, wederopbouw en goede contacten met de bevolking.

Mede door de maatschappelijke desinteresse en gebrekkige nazorg zwegen de Indië-veteranen na 1949 twintig jaar lang nagenoeg volledig over het extreme Nederlandse geweld. Het was de veteraan Joop Hueting die dit 'grote zwijgen' op 17 januari 1969 tijdens een voor veel ophef zorgend televisieoptreden doorbrak. Hueting deed onder meer uit de doeken dat Nederlandse militairen, onder wie die van zijn eigen eenheid, zonder militaire noodzaak talrijke kampongs hadden doorzeefd, vele op de sawahs werkende boeren hadden doodgeschoten en duizenden gevangenen hadden gemarteld.

Excessennota 1969

Na bestudering van een grote hoeveelheid ambtelijke en niet-ambtelijke bronnen en literatuur kom ik in mijn proefschrift tot de conclusie dat door Nederlandse militairen gepleegde extreme gewelddaden zoals moord, marteling en brandstichting geenszins incidentele gebeurtenissen waren. Veel meer was het een zich steeds herhalend patroon, een uitvloeisel van diepgewortelde, geweld bevorderende

De Indië-veteraan Joop Hueting doorbrak in 1969 op de televisie het 'grote zwijgen' over extreem Nederlands militair geweld in Indonesië

FOTO ANP

problemen in de Nederlandse krijgsmacht van toen. Dit betekent dat de krijgsmacht zich structureel en niet slechts incidenteel aan ontsporingen schuldig maakte, in tegenstelling tot wat de regering, door de onthullingen van Hueting onder druk gezet, in de medio 1969 haastig opgestelde *Excessennota* uitdroeg. In deze nota concludeerde de Nederlandse regering dat de krijgsmacht zich in haar geheel correct had gedragen, met uitzondering van de commando's onder leiding van kapitein Raymond Westerling gedurende drie maanden in 1946-

Aankomst van de in de VS opgeleide en modern uitgeruste Mariniersbrigade in de haven van Soerabaja (1946)

1947 in Zuid-Celebes (Zuid-Sulawesi) en de chronisch martelende inlichtingendiensten.

Dit regeringsstandpunt kan gelezen worden als een poging het extreme militaire geweld te bagatelliseren tot ongewilde incidenten waaraan voornamelijk de commando's en de inlichtingendiensten zich schuldig hadden gemaakt. Hooggeplaatste militaire en civiele autoriteiten bleven zo in de *Excessennota* buiten schot. Deze interpretatie is een rookgordijn. Zij is feitelijk onjuist, want ook de veel talrijkere reguliere eenheden van de Koninklijke Landmacht (KL), het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) en de Mariniersbrigade pleegden

op grote schaal extreem geweld. Dit wordt in ambtelijke bronnen bevestigd, met name door vertegenwoordigers van het koloniale justitiële apparaat en het burgerlijke bestuur. In niet-ambtelijke stukken als dagboeken en brieven spreken militairen eveneens duidelijke taal. Velen maken zelfs vergelijkingen met het optreden van de Duitse bezetter in Nederland van 1940-1945.

Dat de harde conclusie 'structureel extreem geweld' veel veteranen kwetst die daaraan part noch deel hadden is begrijpelijk. De vaststelling dat Nederlandse militairen structureel extreem geweld toepasten wil echter niet zeggen dat *de*

Nederlandse militairen oorlogsmisdadigers waren. De meerderheid hield namelijk schone handen. Belangrijke redenen hiervoor waren stationering in een rustig gebied of in een niet-gevechtsfunctie, waardoor men relatief weinig met gewapende of gevangen genomen vijandelijke strijders te maken had. Vooral in de hitte of in het kielzog van het gevecht en/of contact met de vijand vonden extreme geweld daden plaats. Maar deze correlatie was niet alleen doorslaggevend. Het is geen zwart-wit verhaal. De werkelijkheid en de oorzaken waren complexer. Militairen met een gevechtsfunctie in een onrustig gebied pleegden namelijk niet per definitie extreem geweld. Omgekeerd zijn er gevallen bekend van in rustig gebied gelegerde koks of stafmedewerkers die ontspoorde. Ook al waren dit uitzonderingen, ze laten toch zien dat geen legeronderdeel geheel immuun was voor het toepassen van extreem geweld. Duidelijk is, zo blijkt uit talloze voorbeelden, dat de schaal en intensiteit van het extreme geweld per saldo te groot waren om slechts van incidenten te kunnen spreken. Sterker nog, dat was ook het toenmalige oordeel van veel medewerkers van de militair-juridische organisatie die dit extreme geweld moest beteugelen en bestraffen.

Riskante strategie

Hoe konden Nederlandse excessen, extreem geweld, oorlogsmisdaden, massageweld, of hoe men het disproportionele geweld ook wil noemen, ontstaan en voortduren? De oorzaken hiervoor waren complex en veelvormig. Ze variëren dikwijls van eiland tot eiland en van regio tot regio, en ook wat betreft oorlogsfase. De militaire leiding in Batavia schiep een ideale voedingsbodem voor het ontstaan van dit geweld doordat zij psychisch en fysiek te veel vergde van de troepen. De riskante 'speerpuntenstrategie' van de energieke en (te) optimistische legercommandant generaal Simon Spoor (KNIL) en zijn medestanders, die met een paternalistisch-koloniale mentaliteit behept waren, was gebaseerd op een zware onderschatting van de vijand en een overschatting van eigen kracht. De strategie, die de regering in

Den Haag had goedgekeurd, leidde er samen met een niet goed doordachte contraguerrilla-campagne toe dat de Nederlandse krijgsmacht in kleine, dikwijls geïsoleerd optredende eenheden werd opgedeeld.

De militaire leiding in Batavia schiep een ideale voedingsbodem voor het ontstaan van extreem geweld doordat zij psychisch en fysiek te veel vergde van de troepen

Deze kleine eenheden moesten medio 1947, na een grootschalig offensief dat de geschiedenis inging als Eerste Politie actie of *Agresi Militer Belanda I*, door slopende lange patrouilles en vele operaties gebieden 'zuiveren' en 'pacificeren' die doorgaans veel te groot en dichtbevolkt waren. Een bataljon met vaak nauwelijks meer dan 400 operationeel inzetbare militairen was gemiddeld verantwoordelijk voor een gebied groter dan de provincie Utrecht. Daarmee verlangde generaal Spoor van zijn manschappen feitelijk het onmogelijke. Voor militairen te velde was het slechts een kleine en verleidelijke stap om te pogen de grote problemen bij de gebiedsbeheersing, die met normale militaire middelen niet konden worden opgelost, met extreme methoden de baas te worden, ook al waren die in strijd met het oorlogsrecht.

Troepentekort

Voor veel militairen begon vanaf medio 1947 een afmattend bestaan op kleine buitenposten. Zij moesten daarnaast vaak aanzienlijk langer dienen dan hun was toegezegd en hen werd nauwelijks rust en recuperatie gegund. Bovendien schoot de organisatie van de toch al karige ontspanning tekort. Veel militairen raakten daardoor uitgeput en waren niet meer inzet-

baar. Militaire artsen stuurden de legerleiding alarmerende rapporten over ziekteverzuim en vermoeidheidsverschijnselen, die in hun ogen vooral het gevolg waren van het troepentekort. Als gevolg van de onderbezetting, in combinatie met te ambitieuze doelen van het hoofdkwartier, stonden bovendien geen reserves ter beschikking. In deze omstandigheden werden individuen die bekendstonden als rotte appels of zelfs 'psychopaten', onder wie ook officieren, vaak niet op non-actief gesteld.

Na het tweede grootschalige militaire offensief van 19 december 1948 tot 5 januari 1949 en de verovering van geheel Java en grote delen van Sumatra (in Nederland bekend als de Tweede Politionele Actie), namen de problemen met de Nederlandse gebiedscontrole nog meer toe. Het te beheersen gebied per bataljon werd in deze fase nog groter. Als gevolg van het troepentekort zag de legerleiding zich genoodzaakt bepaalde gebieden militair uit te dunnen.

Problematisch was ook dat de vastberaden en numeriek sterkere tegenstander zijn *hit-and-run* tactiek inmiddels met meer succes uitvoerde en, ondanks de harde klappen die hij moest incasseren, het goed zichtbare Nederlandse leger met steeds meer doden en gewonden opzadelde.

In enkele regio's waar de Nederlandse militaire aanwezigheid tot een minimum was teruggebracht, moesten voortaan slecht uitgeruste en opgeleide hulptroepen, waaronder veiligheidsbataljons, ondernemingswachten of politiemensen, dit vacuüm zien op te vullen. Het afschuiven van taken naar grotendeels autochtone en onvoldoende toegeruste hulptroepen mondde regelmatig uit in extreem geweld, mede omdat de opstandelingen liever deze eenheden aanvielen dan de in het open gevecht superieure Nederlandse militairen. Hieruit blijkt opnieuw dat het troepentekort en alle negatieve gevolgen daarvan belangrijke oorzaken waren voor het ontstaan van extreem geweld.

Gespannen Nederlandse militairen patrouilleren door Solo

FOTO BEELDBANK NIMH

FOTO-BEELDBANK NIMH

Inwoners van Salomoni (Zuid-Celebes) moeten toekijken hoe een twintigtal personen 'standrechtelijk' wordt geëxecuteerd (1947)

Rug tegen de muur

De al te ambitieuze doelstellingen en miscalculaties van Spoor leidden er bovendien toe dat de Nederlandse troepen in 1949 meer en meer in het strategisch defensief terechtkwamen ofwel met de rug tegen de muur stonden. Voor sommige commandanten was dit met het oog op de veiligheid van hun eigen militairen, de plaatselijke planters en pro-Nederlandse dorpschouwen reden om – open of verdekt – tot militaire terreur over te gaan. Zo gaf luitenant-kolonel F.O.B. Musch (KNIL), commandant van het KNIL-bataljon Infanterie I (Inf. I), begin 1949 toe zogenoemde ‘contra-terreur’ rondom Solo toe te passen en in dit opzicht niet alleen te staan. Ook brigadecommandant kolonel H.J. Krönig (KL) bracht zulk extreem optreden in de praktijk. Zo bedacht hij begin maart 1949 een plan om door gerichte moorden de stad Malang (Oost-Java) en omgeving, waar de Nederlanders kampten met Republikeinse infiltraties, weer geheel in handen te krijgen. Krönig liet zestien gedetineerden uit de plaatselijke gevangenis halen, allen afkomstig uit onrustige kampings

rondom Malang, en stuurde hen mee met drie patrouilles. Krönig gaf, daarin bereidwillig ondersteund door bataljonscommandant A.F.L. Maris (KNIL) van Inf. IV, de drie patrouillecommandanten de opdracht de gevangenen onderweg te liquideren. In de rapporten stond dat ze bij een vluchtpoging waren gedood. Krönig en Maris gaven later tegenover de militaire justitie toe dat ze een afschrikwekkend voorbeeld voor opstandelingen en bevolking hadden willen stellen, maar bleven ongestraft. Dergelijke methoden paste ook compagniescommandant majoor C.J.J. van de Heijden (KL) van het bataljon 3-14 RI (Regiment Infanterie) toe. Deze commandant schreef eind 1949 in privécorrespondentie aan zijn meerdere, bataljonscommandant P.W. van Duin (KL), dat het geheim van het succes van 3-14 RI een ‘meedogenloos optreden’ was geweest, dat ‘niet voor publicatie geschikt’ was.¹

1 NIMH, Losse Stukken, 5179/3, Van de Heijden aan Van Duin, 10 september 1949.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF

Generaal Spoor (rechts) gooide al eind 1946 zijn eerder geuite fundamentele kritiek op 'standrecht' om opportunistische redenen overboord

Terreur als uitweg

Nederlandse brigade-, bataljons- en compagniescommandanten als Musch, Krönig, Maris, Van de Heijden en Van Duin beschouwden in hun situatie alle middelen als gewettigd. Militaire terreur was voor hen een uitweg. Deze oplossing werd in de hand gewerkt doordat er aan Nederlandse zijde een afschuiving van de verantwoordelijkheid voor gebiedsbeheersing van boven naar beneden plaatsvond. Deze afschuiving mondde vaak uit in eigenmachtige en extreem gewelddadige acties van commandanten te velde. Deze leidinggevendenden, van wie sommigen zich in hun sectoren gedroegen als onderkoningen die meenden boven de wet te staan, voelden zich vaak door Den Haag en Batavia en vooral door politici in de steek gelaten. De commandanten, ook van lagere rang dan de bovengenoemden, speelden bij ontspo-

ringen vaak een sleutelrol. Van hun leiding, gezag en moreel kompas hing het vaak af of militairen wel of niet over de schreef gingen.

Tekenend is dat tot extreem geweld geneigde commandanten op veel begrip en oogluikende toestemming van zowel de militaire als de civiele autoriteiten konden rekenen. Dit bevestigden ook andere gewelddaden dan de hierboven genoemde. Twee andere voorbeelden van eigenmachtig optreden waren het bombarderen vanuit de lucht van Bandjarnegara (Midden-Java) op last van generaal-majoor Simon de Waal (KNIL) in november 1947 en het gelasten van 'standrecht' na de verovering van Tjiandjoer (West-Java) medio 1946 door kolonel B.A. van Gulik (KNIL) in de hele regio. Zowel De Waal als Van Gulik ontving daarna een protestbrief van generaal Spoor. De legercommandant vreesde in beide gevallen negatieve politieke gevolgen als deze wijze van optreden bekend zou worden. In het geval van Tjiandjoer gaf hij aan 'standrecht' te beschouwen als een verwerpelijk en fascistisch middel dat nadrukkelijk in strijd was met het oorlogsrecht. Toch greep Spoor niet strafrechtelijk in en liet hij beide officieren op hun post. Voor zulke lokale ontsporingen droeg het hoofdkwartier dan ook een aanzienlijke medeverantwoordelijkheid. De generaal voerde een inconsequent en gemankeerd personeelsbeleid. Voor hem was bij zijn hoogste ondercommandanten een koloniale gezindheid belangrijker dan militaire ethiek. Voorts stelde de legerleiding de commandanten te weinig middelen ter beschikking in verhouding tot hun taak: een strikte controle over grote en moeilijk toegankelijke, voor de guerrilla uitermate geschikte gebieden. Bovendien gaf Spoor zelf het slechte voorbeeld door al eind 1946 zijn eerder geuite fundamentele kritiek op 'standrecht' om opportunistische redenen overboord te gooien. Zo sloot het hoofdkwartier de ogen voor de drie maanden durende massamoord in Zuid-Celebes die vooral door commando's onder bevel van Westerling en door KNIL-militairen werd gepleegd, ook bekend als de 'Zuid-Celebes-affaire'. Daarmee werd zulk geweld, als de militaire situatie daartoe 'dwong', tot koloniaal beleid verheven. Procureur-generaal Henk Felderhof, die het

bloedbad tot 'in noodrecht gegronde militaire actie' verklaarde en daarmee legitimeerde, speelde bij dit proces van escalatie van extreem Nederlands geweld een belangrijke rol.²

Standrecht wijdverbreid

De geest van het standrecht was na Zuid-Celebes volledig uit de fles. Onder standrecht moeten in 1945-1949 executies zonder enige vorm van proces worden verstaan. Al eind 1946 kwalificeerde de hoge militair-jurist Bernard Jan Lambers deze executies expliciet als militaire moorden. Dit 'standrecht' werd daarna ook op Java, Sumatra en elders veelvuldig door Nederlandse militairen toegepast, zij het op kleinere schaal en minder openlijk dan in Zuid-Celebes. Belangrijke reden hiervoor was dat zij hun gevangenen niet meer kwijt konden in de overvolle koloniale gevangenissen, waaruit gevangenisdirecteuren hen deels snel weer vrijlieten. Andere gevangenen kwamen vrij door corruptie of als gevolg van politieke afspraken met de Republiek.

De vrijlatingen en een politioneel-justitieel apparaat dat de arrestaties niet meer kon bijbenen werkten een dodelijk patroon van eigenrichting in de hand. KL-Militair H.M. Bax ging hier in een brief uit 1969 als volgt op in: 'Wij hebben dikwijls gevangenen gemaakt en deze werden [...] na enige maanden weer vrij gelaten, dan kwam je deze lui weer tegen. Weer lagen ze je in een hinderlaag op te wachten. Die terrorist, die je al eens gevangen had. Opruimen die lui, dat was de enige manier.'³ Om de druk te verlichten op de overvolle gevangenissen, grotendeels veroorzaakt door eigen, vaak ongerichte massa-arrestaties, zijn gevallen bekend dat militairen 'gingen wandelen' met gevangenen en zonder hen terugkeerden. Deze moorden werden te velde vaak met de dekmantel standrecht verhuld, waarmee een vorm van rechtspraak en legitimiteit werd gesuggereerd. Officier van justitie L.Th. Vervloet beoordeelde deze vorm van geweld in september 1947 vanuit Semarang als volgt: 'Het heeft [...] veel moeite gekost om verschillende militaire commandanten ervan te overtuigen, dat toepassing van het standrecht tot het uiterst

minimum moet worden beperkt; indien echter de militairen weten, dat de Ned. rechter in ernstige zaken geen recht kan spreken bij ontstentenis van een betrouwbaar politie-apparaat om voorloopige onderzoeken te houden vrees ik, dat dit verderfelijk standrecht gaat opleven.'⁴ Deze te velde wijdverbreide eigenrichting van gevangenen en de daarmee samenhangende dreigende politieke schade was ook de hoofdreden waarom Batavia vanaf maart 1948 op Java en Sumatra zogeheten bijzondere krijgsraden opzette. Deze krijgs-

De vrijlatingen en een politioneel-justitieel apparaat dat de arrestaties niet meer kon bijbenen werkten een dodelijk patroon van eigenrichting in de hand

raden die snelrecht toepasten, veroordeelden een onbekend aantal personen tot de dood of langdurige gevangenisstraffen. We kunnen hierin een bevestiging van eigen falen zien.

Schietgraag optreden

Ook de invloed van de voor afstomping zorgende harde guerrillaoorlog tegen een zelden geüniformeerde en vaak onzichtbare tegenstander, wiens strijdwijze als laf en verraderlijk werd ervaren en die zich zijnerzijds aan geen enkele regel gebonden leek te voelen, werkte extreem militair geweld in de hand. De onzichtbaarheid van de opstandelingen had tot gevolg dat veel militairen nooit wisten wie hun vijand was en dat ze, als ze iemand zagen van wie ze vermoedden dat hij gevaarlijk kon zijn, hem onmiddellijk onder vuur namen. Er zijn dan ook talloze berichten van militairen die vooral in het laatste oorlogsjaar geen risico's meer wilden nemen en buitengewoon schietgraag

2 NA, 2.10.17 (procureur-generaal, PG), 1325, Felderhof aan officier van justitie A.G. Veldhuis, 6 januari 1947.

3 Beeld & Geluid, Achter het Nieuws, 2631, H.M. Bax, 26 januari 1969.

4 NA, PG, 1315, Vervloet aan Felderhof, 15 september 1947.

FOTO: BEELDBANK NIMH

De schijn kon bedriegen: naarmate de oorlog langer duurde, zakte het moreel van de Nederlandse militairen naar een dieptepunt

optraden. Het gebrekkige vermogen en/of de onwil om burgers van strijders te onderscheiden leidde voorts tot een algemene verdenking tegen burgers die noodlottige gevolgen kon hebben. Het schietgrage optreden werd soms in de hand gewerkt door bevelen van commandanten op alles te schieten wat bewoog.

Een andere factor was het dalende moreel. Dit probleem en het bijbehorende fatalisme bereikten vooral in de eerste helft van 1949, tijdens de heftigste fase van de oorlog, een dieptepunt. In deze fase begon de Nederlandse nederlaag zich als gevolg van buitenlandse druk (vooral van de VS en de VN) en de succesvolle Indonesische uitputtingsstrategie steeds meer af te tekenen. H. Adema (KL), lid van de staf van de 3e Infanterie-Brigadegroep, schreef op 26 maart 1949 uit Garoet (West-Java) dat de meeste militairen al langer dan de afgesproken twee jaar in Indonesië waren, dat ze zich daardoor 'bedonderd' voelden en dat het moreel steeds meer achteruit ging. 'De doorsneesoldaten [zijn] rijp gemaakt voor de leuze: schieten maar

jongens, maar schiet raak, de bren erover. Haat, wraak om gevallen kameraden, verveling, uitzichtloosheid, lusteloosheid, moeheid enz. enz. enz. doen de rest.'

Dienstplichtig soldaat J. Bruintjes van 1-2 RVA (Regiment Veldartillerie), die tijdelijk dienst deed als ambulancechauffeur, schreef op 19 februari 1949 vanuit Soekarnagara (West-Java) een brief aan een vriend die tekenend is voor de wijdverbreide ontgoocheling en verharding. 'Veel is er niet te doen. Want van onze kant wordt er zelden een geraakt. En van de andere kant komen er geen gewonden meer, want dat is er niet meer bij. Opruimen de vuilnis. Niks geen pardon meer. [...] We hebben gescholden op moffen van wreedaards dit en wreedaards dat, maar een Hollander is geen greintje beter op dat gebied.' Uit Bruintjes brief wordt verder duidelijk dat hij aan een patrouille had deelgenomen waarbij de deelnemers drie gevangenen hadden gemaakt. Deze wilden niet verraden waar ze hun wapens hadden verstopt. 'Ja, wat moet je daarmee doen. Gewoon proberen het eruit te slaan. Maar m'n petje af voor de heren.

Zo hard als metaal. Niets zeiden ze.' Uiteindelijk noemden de gevangenen toch een plaats die echter niet bleek te kloppen, aldus Bruintjes. 'Nu ja, dat ze zoiets duur moesten betalen behoef ik niet te zeggen. Daar was nog wel 3x7 cent [prijs van een geweerkogel] voor over. De kali in! [...] we zitten nu al over de twee jaar [...] van huis. Nu, ik vind het wel welletjes. En de meeste jongens [...] kennen dan ook geen genade meer. Enkel nog de leus 'opruimen dat zootje'. Brengun erover en dan zo gauw mogelijk naar Holland. Iedereen is keihard geworden. Schrijf over dit niet aan mijn [...] familie, want als ik hun schrijf zit ik weer gruwelijk te liegen van 'alles is goed' enz.'⁵

Traditie van extreem geweld

Een andere voedingsbodem voor ontsporingen was de militaire traditie van extreem geweld, met name bij het KNIL, dat om zijn hardhandige optreden bekend stond. De blanke officieren of Indo-Europeanen van dit koloniale leger bezetten alle sleutelposities van de vanaf 1946 in de archipel ingezette Nederlandse troepen, ook binnen de inlichtingendiensten. Vooral de bloedige Atjeh-oorlog (1873-1914) was een leerschool geweest voor KNIL-officieren, die op hun beurt de uit Nederland verscheepte KL-militairen inprenten niet zuinig te zijn met het gebruik van geweld. KNIL-instructeurs benadrukten bij de aanvullende opleiding soms de noodzaak om geen krijgsgevangenen te maken of vertelden gedetailleerd hoe gevangenen het beste konden worden geliquideerd, namelijk door ze buiten zicht van de eenheid even 'te laten pissen'. Deze woorden gaven aan dat gevangenen verplaatst moesten worden en zogenaamd de gelegenheid tot vluchten moesten krijgen, wat een goed excuus was om hen 'neer te leggen'.

Korporaal A.T. Hendriksen (KL) van 1-3 RI noteerde in januari 1948 in zijn dagboek wat de KNIL-vorming met zijn eenheid oorlogsvrijwilligers had gedaan: 'Iedereen maakte aan het einde van de week de balans op hoeveel er te grazen genomen waren, het werd een onderlinge wedstrijd en ik kan niet anders zeggen, dat ik in de plaats van zo'n T.R.I. vent liever niet

tegen zo'n stelletje lieve jongens als wij waren opliep. We waren hier nu ruim een jaar en hadden zo ongeveer wel het kunstje van de oude rotten van het K.N.I.L. afgekeken, soms dacht ik wel eens, wat is het toch eigenlijk een rare boel, maar het was nu eenmaal niet anders.'⁶

Problematische mobilisatie

De (te) snelle mobilisatie van soms getraumatiseerde, overgemotiveerde en naar wraak voor de Bersiap-gruwelen dorstende KNIL-militairen die de Japanse krijgsgevangenkampen hadden overleefd, vergrootten de kans op het ontstaan van massageweld. Voor hen en de nieuw gemobiliseerde, (te) kort opgeleide KNIL-rekruten stond in de oorlog in sociaaleconomisch, cultureel en psychologisch opzicht veel meer op het spel dan voor hun KL-collega's en zij moesten in het geval van een nederlaag een bijltjesdag vrezin. Niet minder problematisch was de mobilisatie van veel ongedisciplineerde oorlogsvrijwilligers van de KL, die vaak afkomstig waren uit het verzet tegen de Duitse bezetting, toen eigenrichting schering en inslag was en diefstal soms als daad van verzet gold. Veteraan A. Nypels schreef hierover in 1969: 'Onder de officieren en onderofficieren [van de vrijwilligers] waren veel mensen uit het verzet, waar [...] lang niet altijd op de menselijkheid, menswaardigheid en de conventies van Genève werd gelet. [...] Deze jongens waren, althans vergeleken bij hun vooroorlogse leeftijdsgenoten, avontuurlijker, agressiever en wreder.'⁷

De mobilisatie van KL-dienstplichtigen verliep eveneens problematisch. Na een korte opleiding voeren deze jonge, onervaren en gemakkelijk te beïnvloeden militairen naar Indonesië. Na aankomst in de archipel belandden zij in een hun volstrekt onbekende, dikwijls beangstigende omgeving. Daar werden ze door een bloedige contraguerrillacampagne gevormd en vaak geleid door uiterst jonge officieren. Deze pelotonscommandanten waren wegens personeelstekorten

5 NA, 2.21.285 (Collectie Goedhart), 61, J. Bruintjes, 1-2 RVA, 6 januari 1949.

6 NIMH, Losse Stukken, 3239, Dagboek A.T. Hendriksen, januari 1948 (geen nader tijdstip genoemd).

7 Beeld & Geluid, Achter het Nieuws, 2023, A. Nypels, 20 januari 1969.

Twee Javaanse mannen worden in de buurt van Soekaboemi zonder proces neergeschoten nadat zij een groep Nederlandse militairen eind december 1948 in een hinderlaag hadden gelokt

soms (te) snel bevorderd en konden hun minderen wegens gebrek aan ervaring, autoriteit en leidinggevende capaciteiten maar moeilijk in de hand houden. Zij hadden daardoor, als ze al wilden, vaak niet het overwicht om willekeurige wraakacties tegen gevangenen of burgers tegen te houden, bijvoorbeeld als er een kameraad was gesneuveld.

Hare Majesteits Ongeregelde Troepen

Wat de selectie betreft mobiliseerden de in het nauw gedreven koloniale autoriteiten nagenoeg alle beschikbare krachten, ook al waren die nog zo dubieus of ongeschikt. Het meest duidelijke voorbeeld was de inzet van overgelopen militieën en TNI-militairen onder leiding van luitenant Koert Bavinck (KL). Het merendeel van deze HAMOT's (Hare Majesteits Ongeregelde Troepen) had een criminele achtergrond. Enkel werden wegens het vermoorden van Europeanen tijdens de Bersiap door de politie gezocht. Batavia gaf deze mannen echter wapens en tijdelijke immuniteit om ze onder Nederlandse vlag op hun oude kameraden los te kunnen laten. De HAMOT's boekten in 1947 weliswaar enkele successen, maar namen snel hun toevlucht tot extreem geweld en plunderingen, ook in door Nederland beheerste gebieden.

Hierdoor moest deze eenheid na bijna anderhalf jaar worden opgeheven. Toch maakte het model van de HAMOT's school in de Nederlandse gelederen. Eenzelfde opportunisme, waarbij het troepentekort en een inconsequent personeelsbeleid opnieuw een rol speelden, leidde tot de vorming van Compagnie Erik. Deze speciale troep bestond uit oud-commando's die vanwege hun grote neiging tot extreem geweld uit het Korps Speciale Troepen (KST) waren verwijderd. Zoals te voorzien viel ging deze eenheid, toen zij werd ingezet, snel weer ernstig over de schreef.

De problemen met de discipline, waaronder vuurdiscipline, waren voorts zo groot dat de legerleiding zich voortdurend genoodzaakt zag commandanten en hun ondergeschikten hierop aan te spreken. Desondanks slaagde het hoofdkwartier er niet in de discipline te verbeteren en ook dat is een belangrijke verklaring voor de veelvuldige extreme gewelddaden alsook de plunderingen van huizen en kampongs die volgens Spoor dagelijks plaatsvonden. Waar de bovengenoemde factoren samenkwamen met een falend justitieel apparaat, gebrekkige controlemechanismen van binnen en buiten en een van hoog tot laag tekortschietend leiderschap

FOTO: INDEGANERS.NL

Het gebruik van technisch geweld leidde aan Indonesische zijde regelmatig tot veel burgerslachtoffers

dat extreme methoden in feite goedkeurde, leken schendingen van het oorlogsrecht onontkoombaar.

Martelingen in dienst van de oorlogsdoelen

Deze goedkeuring betrof ook het beschieten van doelen met zware wapens (artillerie, tanks, scheepsgeschut of vliegtuigen), dat aan Indonesische zijde regelmatig veel burgerslachtoffers veroorzaakte. Deze vaak onnauwkeurige en/of willekeurige toepassing van zogeheten technisch geweld, waarvan de grens tussen proportioneel en disproportioneel moeilijk vast te stellen is, werd door de autoriteiten nooit onderzocht, laat staan bestraft. Het bereiken van de oorlogsdoelen en de beperking van de eigen verliezen door deze beschietingen wogen zwaarder. Dezelfde afweging van belangen gold – dit blijkt uit uitvoerig archiefonderzoek – voor het eveneens van hogerhand gedoogde martelen. Deze praktijk was op papier weliswaar verboden, maar werd door de inlichtingendiensten, zoals de militaire justitie en het legerhoofdkwartier heel goed wisten, systematisch toegepast.

Dit gebeurde omdat de opstandelingen er met name in de laatste fase van de oorlog steeds

beter in slaagden het Nederlandse inlichtingen-netwerk, dat vooral gebaseerd was op informatie van de bevolking en de dorpschouwen, uit te schakelen. Dit lukte hen in de eerste plaats door succesvolle en vaak onder dwang uitgevoerde infiltraties. Naarmate de guerrilla-oorlog vorderde, tastten de Nederlandse militairen steeds meer in het duister over het optreden en de plannen van de vijand. Mede daardoor namen de martelingen toe. Vooral met dwangmiddelen losgekregen informatie van gevangenen werd de belangrijkste inlichtingenbron over de vaak onzichtbare en ongrijpbare vijand.

Martelingen voor als cruciaal beschouwde vijandanalyse kon, ondanks de verontwaardiging van sommigen, op begrip van velen rekenen. Zo schreef een militair begin 1949 uit Mantoep (Oost-Java) naar huis dat een gevangene door de Veiligheidsdienst van de Mariniersbrigade door zijn 'Hollandse, Indo-Europese, Ambonese en Chinese beulen' was gefolterd en daarna had bekend een spion te zijn. Vervolgens werd de man 'ergens in het bos' neergeschoten. 'Ik heb het geval eergisteravond besproken met een jongen van onze Cie [compagnie] [...] die er ook mee in z'n maag zat, die voelde heel goed, dat dit beestachtig was. Hij is 's avonds nog naar de luit geweest om

FOTO: BEELDBANK NIMH

Het oogluikend toestaan van martelingen toont aan dat de militaire justitie nagenoeg volledig faalde

erover te spreken. De luit vond het ook erg, maar aan de andere kant nodig voor het verkrijgen van inlichtingen.’⁸

Falend militair-juridisch apparaat

Het oogluikend toestaan van martelingen, alsmede disproportioneel technisch geweld, brandstichtingen en andere misdaden toont tevens aan dat de militaire justitie, die zich tegenover Nederlandse militairen die over de schreef gingen tandoos en vooringenomen opstelde, nagenoeg volledig faalde. Dit falen droeg wederom bij aan een cultuur van wetteloosheid in de krijgsmacht en aan het regelmatig toedekken van extreem geweld. Dat leidde ertoe dat enkele commandanten het militair-juridische apparaat doelbewust omzeilden. Wat het doden van gevangenen te velde betreft schreef auditeur-militair van het KNIL E. Bonn in maart 1949 aan zijn superieur, procureur-generaal Felderhof: ‘Het is voor mij

zeer lastig te beoordelen wat er precies te Velde gebeurt. Dat het e.e.a. niet mals is, staat voor mij vast. Het is echter onmogelijk tot vervolging over te gaan, omdat na acties of niets wordt gerapporteerd dan wel alleen wordt vermeld: ‘Tijdens actie cq op de vlucht gedood’. De diverse eenheden zijn op dit punt solidair en verraden elkaar uiteraard niet.’⁹ Bij aantijgingen van binnen of buiten de krijgsmacht sloten de vaak brede coalities van daders van hogere en lagere rangen dan ook snel en geruisloos de gelederen. De ongeschreven wet van ‘de vuile was niet buiten hangen’ werd nog bevorderd doordat klokkenluiders in plaats van op steun en bescherming eerder op bedreiging en bestraffing van collega’s of de legerleiding moesten rekenen.

Simplistisch vijandbeeld

Aan het geweld bevorderende klimaat droegen ook racisme en een door de voorlichtingsdiensten verspreid negatief en simplistisch vijandbeeld bij. Die diensten miskenden het Indonesische streven naar onafhankelijkheid en schilderden de tegenstander af als barbaars,

⁸ NA, Collectie Goedhart, 61, Gedeelte van een brief dd. 1.1.1949 uit Mantoep.

⁹ NA, PG, 1287, Bonn aan Felderhof, 9 maart 1949.

laf, crimineel of extremistisch. Bovendien werkte de invloed van de extreem gewelddadige Bersiap na, die aan beide kanten haat en verachting had gekweekt. Op basis van deze factoren vond er een wisselwerking plaats met het eveneens structurele Indonesische extreme geweld. Dit Indonesische geweld lokte vaak Nederlandse wraakacties en vice versa uit, zodat lokaal vicieuze cirkels van geweld konden ontstaan. Toch kan veel extreem Nederlands geweld niet ‘slechts’ worden gezien als een wraakactie. Het stond dikwijls op zichzelf. En wanneer er wel sprake was van een Nederlandse reactie op Indonesisch geweld, dan was dat ‘antwoord’ vaak buitensporig.

Een andere verklaring voor de ontsporingen waren de op het verleden gebaseerde politieke opvattingen en de koloniale ideologie van de belangrijkste besluitvormers. De inschattingfout dat het merendeel van de Indonesische bevolking goedwillend tegenover Nederland stond, leidde er toe dat de militaire en civiele autoriteiten nauwelijks de moeite namen het Indonesische volk politiek of anderszins te overtuigen van de Nederlandse bedoelingen. Ideeën over het vergaren van steun van de bevolking door een uitgekende *hearts and minds*-campagne, bijvoorbeeld door dosering van geweld, meer militair-civiele samenwerking, een sterker politieel accent en overtuigende politieke beloftes voor de toekomst, kwamen niet op bij Spoor en luitenant-generaal-gouverneur Huib van Mook, of zij legden dergelijke plannen, die tijd en geduld vergden, weer snel naast zich neer.

Als we de balans opmaken blijft het moeilijk te beoordelen welke van de bovengenoemde oorzaken voor het ontstaan van extreem geweld de belangrijkste waren. Dit verschilde vaak van geval tot geval. Bovendien gaven meestal meerdere, elkaar versterkende factoren de doorslag. Wel is duidelijk dat het troepentekort in combinatie met te ambitieuze doelen en onderschatting van de vijand, het ontbreken van *checks and balances*, het inconsequente personeelsbeleid, een van hoog tot laag falend leiderschap, de opportunistische selectie van deels problematische troepen en hulpstroepen,

de gebrekkige discipline, het dalend moreel en de korte opleiding tot de centrale oorzaken behoren.

De trojka Spoor, Felderhof en Van Mook

Hoofdverantwoordelijk voor het extreme geweld – met in de VN besproken schandalen zoals Zuid-Celebes, Rawagede en Bondowoso als dieptepunten – was in de archipel de trojka bestaande uit generaal Spoor, procureur-generaal Felderhof en luitenant-gouverneur-generaal Van Mook. Alle drie toonden zij zich soms verontwaardigd over extreme methoden, maar ze lieten bij herhaling na strafrechtelijk of anderszins in te grijpen. In plaats daarvan bagatelliseerden, gedoogden of legitimeerden zij het extreme geweld, terwijl ze de daders – die natuurlijk eveneens schuld dragen – de hand boven het hoofd hielden en door oppervlakkig, maar langdurig onderzoek gras over spraakmakende ‘affaires’ lieten groeien. De drie belangrijkste *men on the spot* en hun medewerkers legden interne of externe kritiek naast zich neer, voerden een struisvogelpolitiek en verhieven extreem geweld impliciet tot koloniaal beleid als de militaire situatie dat in hun ogen vergde.

Maar de politiek verantwoordelijken in Den Haag treft de hoofdblaam. Zij waren het die een grote, nauwelijks voor haar taak berekende legermacht mobiliseerden en naar overzee stuurden. Om in Indonesië een grimmige dekolonisatieoorlog uit te vechten, waarbij Nederland – in de woorden van minister Ben Bot in 2005 – aan de verkeerde kant van de geschiedenis stond. De politici faalden inzake controle van de toegepaste methodes en keurden het ambitieuze militair beleid goed, maar konden onvoldoende militaire, politieke en justitiële middelen ter beschikking stellen. Zij toonden wat de geweldstoepassing betreft, weinig belangstelling voor kritische geluiden – een enkel Tweede Kamerlid uitgezonderd. Voor hen lag het primaat eveneens bij de oorlogsdoelen en niet bij de handhaving van de beginselen van de rechtsstaat, ook in tijden van oorlog. ■

Naar een Europa van superinstellingen?

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers*

Van het Britse Rijk wordt wel gezegd dat het eerder ontstaan is ‘by accident’ dan ‘by design’. Wij zijn getuige, voor wie het wil zien, van het ontstaan van een Europa ‘by incident and indecision’ in plaats van een Europa op basis van een gedeelde en gewilde visie. Het onvermogen van lidstaten om tot fundamentele besluiten te komen over de toekomst van de Unie en de vergaande hervormingen die daarvoor noodzakelijk zijn, heeft tot gevolg wat je de omni-directionele expansie van de Europese instellingen zou kunnen noemen.

De afgelopen jaren is een inmiddels voorspelbaar patroon ontstaan: Europa wordt geconfronteerd met een crisis, de lidstaten kibbelen over het antwoord, maar komen er met elkaar niet uit. Omdat een actie of reactie op de crisis noodzakelijk is, wordt vervolgens een Europese instelling of agentschap aangewezen om die actie te nemen. Vaak is daarvoor een verandering (lees: verruiming) van het mandaat van die organisatie noodzakelijk, plus een ophoging van het bijbehorend budget en het personeelsplafond – dat de lidstaten vervolgens schoorvoetend (‘met de grootst mogelijke reserves’, ‘onder protest, mevrouw de voorzitter’) toestaan.

Sprekende voorbeelden zijn de agentschappen die bij het managen van de migratiecrisis een sleutelrol vervullen: de grensbewakingsorganisatie Frontex, het Europese Maritieme veiligheidsagentschap EMSA, het Europese Asielagentschap EASO en Europol. Alle vier hebben ze de afgelopen jaren meer bevoegdheden, staf en budget gekregen. Soms als een verhoging van het institutionele budget, soms als een verhoging van het programmabudget; vaak vindt verhoging

plaats langs beide sporen. Het budget van Frontex bijvoorbeeld is van 84 miljoen euro in 2012 naar 254 miljoen euro in 2016 gegroeid. EMSA ontvangt voor 2016 53 miljoen euro institutionele financiering en 45 miljoen projectfinanciering. Het budget van Europol is gegroeid van 84 miljoen in 2014 naar 100 miljoen in 2016 en de personeelssterkte van 600 experts in 2015 naar bijna 1000 experts in 2016. Diverse websites vermelden onder *vacancies* dat de organisatie sterk groeit (zoals de website van EASO: ‘EASO is rapidly growing’). Vanwege de meervoudige crises waarmee we binnen en aan de rand van Europa worden geconfronteerd, is de druk op Europa om te handelen alleen maar groter geworden. En omdat het gevaar aan alle kanten loert, dreigt zelfs een versnelling van dit patroon te gaan ontstaan.

Instellingen en agentschappen

De term (Europese) instellingen wordt gebruikt om te verwijzen naar de organen van de Europese Unie, zoals de Raad van de Europese Unie, de Europese Commissie, het Europees Parlement, de Europese Ombudsman, de Europese Centrale Bank, maar ook de Europese Dienst voor het Externe Optreden. Onder deze instellingen vallen ook ruim dertig gedecentraliseerde Europese agentschappen zoals de European Railway Agency (ERA), European Chemicals Agency (ECA), Body of European Regulators of Electronic Communications (BEREC), European Securities and Markets Authority (ESMA), European Aviation Safety Agency (EASA), European Environment Agency (EEA), European Fisheries Control Agency (EFCA), European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA), European Maritime Safety Agency (EMSA) en European Medicines Agency (EMA). Ook het European Police Office (Europol) en de European Defence Agency (EDA) zijn agentschappen.

* Op deze plaats vindt u afwisselend een column van Frans Matser, publicist, en dr. M.F.J. Houben, luitenant-kolonel der mariniers.

Deze agentschappen hebben doorgaans een functioneel mandaat en een gedelegeerde autoriteit op een specifiek (deel)terrein. Mandaten verschillen enorm, van het harmoniseren van nationale wet- en regelgeving ('national regulatory frameworks') tot het uitvoeren van inspecties, het registreren en afgeven van patenten en het toestemming verlenen aan bedrijven om een bepaald product op de markt te mogen brengen, tot het verlenen van diensten, information en know-how. Er zijn ook agentschappen die een gedelegeerde centrale autoriteit hebben gekregen, zoals de European Banking Authority (EBA), voor het tot stand brengen van een 'single, standard set of rules for EU banking – the Single Rulebook'. Dit kleine overzicht heeft slechts tot doel de diversiteit en de alomtegenwoordigheid van de Europese instellingen en agentschappen te illustreren: op ieder beleidsterrein van de nationale overheid is een Europese instelling of agentschap actief.

Europese defensiesamenwerking

De komende jaren moeten belangrijke stappen worden gezet voor de ontwikkeling van het Europese defensiebeleid. De belangrijkste impuls daartoe is wellicht de EU Global Strategy, die een coherente en integrale visie op de rol van Europa in de wereld uiteenzet. Ten tweede gaat de Europese Commissie op basis van een ruimere interpretatie van de Verdragsteksten fondsen vrijmaken voor onderzoek naar en de ontwikkeling van *dual-use*-technologie. De bedoeling is dat die technologie een bijdrage gaat leveren aan de ontwikkeling en bouw van capaciteiten en infrastructuur die de strategische autonomie van de Unie moeten zekerstellen. Een derde aanjager van veranderingen op veiligheids- en defensiegebied is het Europese satellietstelsel Galileo, dat in december van dit jaar het niveau van *initial services* bereikt en in de jaren daarna verder zal worden geoperationaliseerd. Een cruciaal onderdeel van Galileo is de plaats- en tijdbepaling, de Public Regulated Services of PRS (de Europese GPS). Het strategisch belang van Galileo voor Europa kan niet worden onderschat. Gegeven de inspanningen en kosten van Galileo zal binnen Europa alles op alles worden gezet om PRS tot een (Europese) standaard te verheffen, ook voor Defensie. Galileo is wellicht het eerste

van een serie van strategische infrastructuur- en capaciteitsprojecten die Europa de komende decennia gaat uitvoeren.

Het gevaar bestaat dat het patroon dat ik heb uiteengezet zich voortzet in het defensiedomein (er is momenteel geen enkele aanleiding om aan te nemen dat dat niet het geval is). In dat geval gaan het initiatief, de zeggenschap, het budget, de mensen en de middelen naar een Europese 'superinstelling'. Iets wat niet de bedoeling, de inzet en in het belang van Nederland is. Meedenken over de Europese defensie is een goed begin, maar is niet goed genoeg. Nederland moet een concrete en *actionable* visie op Europese defensiesamenwerking ontwikkelen en een plan maken, liefst met strategische partners. Te beginnen dicht bij huis en met oude vrienden: België en Luxemburg. Eén van de wetten van Brussel is immers dat als de Benelux met een ééngemaakte positie spreekt, Berlijn en Parijs luisteren.

Mijn huiver voor superinstellingen doet niets af aan het belang van instellingen. De grondlegger van Europa, Jean Monnet, was overtuigd van de vitale functie van instellingen in een gemeenschap. 'Each man begins the world afresh. Only institutions grow wiser; they store up the collective experience; and, from this experience and wisdom, men subject to the same laws will gradually find, not that their natures change but that their behaviour does.' En: 'institutions govern relationships between people. They are the real pillars of civilisation', aldus Monnet.¹ De Europese instellingen dragen in cruciaal opzicht bij aan het behoud van de vrede, voorspoed en stabiliteit in Europa en doen dat ook in de ons omringende landen. Maar diezelfde instellingen moeten ook richting, bezieling en grenzen krijgen. En dat is wat wij als lidstaat en *people of Europe* moeten doen. Als conflict en besluiteloosheid bij de lidstaten overheersen, ontstaat ongewild en ongewenst een technocratisch Europa van superinstellingen. ■

¹ François Duchêne, *Jean Monnet. The First Statesman of Interdependence* (New York, W.W. Norton, 1994) 401.

Blood Year

Islamic State and the Failures of the War on Terror
Door David Kilcullen
Londen (Hurst & Company) 2016
256 blz.
ISBN 9781849045551
€ 11,-

Met enige regelmaat valt tegenwoordig te lezen dat het kalifaat en de Islamitische Staat (IS) op de terugtocht zijn en dat de strijd binnen twee jaar gestreden zal zijn. Maar na bijna 15 jaar continu oorlog in Afghanistan en Irak is dit wel een erg optimistische en naïeve verwachting. Met aanzienlijk meer realiteitsbesef probeert de gezaghebbende auteur David Kilcullen (COIN-adviseur van generaal Petraeus en medeverantwoordelijke voor het Amerikaanse anti-terreur beleid) in *Blood Year* te begrijpen hoe, in minder dan drie maanden tijd, alles wat zo moeizaam bereikt was in de inmiddels al dertien jaar durende *War on Terror*, plotseling verloren is gegaan en hoe de totale ineenstorting van het Midden-Oosten heeft kunnen plaatsvinden.

Sinds de zomer van 2014 tot op de dag van vandaag is IS in staat gebleken de westerse strategie voor de bestrijding van de islamitische terreur totaal te ontregelen, het Midden-Oosten te destabiliseren, de relaties tussen het Westen en Rusland te frustreren en de stabiliteit in de EU aan te tasten. Miljar-den dollars en euro's zijn door de *drain* gejaagd, er vielen vele duizenden doden, miljoenen vluchtelin-

gen zijn slachtoffer en een voortdurende dreiging en werkelijkheid van aanslagen in het hart van Europa en de Verenigde Staten is aan de orde van de dag. Kilcullen vraagt zich af hoe het zover heeft kunnen komen: wat is er aan te doen en wat kunnen we voor de toekomst verwachten?

Uit de hand gelopen

De auteur concentreert zich vooral op de gebeurtenissen en ontwikkelingen in de periode van de zomer 2014, sinds de verovering van Mosul door IS, tot 13 november 2015, de dag van de aanslagen in Parijs, net een jaar geleden. Het algemene kader voor zijn analyse is de *disaggregation strategy* als antwoord op de al-Qaida-terreur sinds 9/11. Kort samengevat had deze strategie tot doel het ontbinden van het wereldwijde netwerk dat de vele verschillende al-Qaida-cellen en daaraan gelieerde eenheden (in landen als Indonesië, Somalië, Tsjetsjenië, Nigeria, Jemen, Irak en Iran) met de al-Qaida-organisaties in Afghanistan en Pakistan verbond. De gedachte was dat de afzonderlijke eenheden zonder dat netwerk de noodzakelijke leiding zouden ontberen en gemakkelijker uit te schakelen zouden zijn. David Kilcullen geeft een feitelijk en

bijzonder informatief verslag waarom deze strategie, waarvan hij zelf een van de grondleggers was, in beginsel goed werkte. Maar hij laat ook zien hoe de situatie in het Midden-Oosten totaal uit de hand liep en uitmondde in een bijna mondiaal conflict waarin de VS, Rusland, Iran en Turkije (en vele andere landen) op het ene moment met elkaar samenwerken en elkaar dan weer tegenwerken, met alle risico's van een escalerende gewapende confrontatie tussen die landen.

Amerikaanse fouten

Kilcullen wijt de ontstane ellende in Irak en Syrië en de opkomst van IS toch in belangrijke mate aan de manier waarop de VS in het Midden-Oosten opereert. Zo had de VS de oorlog in Irak nooit moeten beginnen; volgens de auteur een strategische misser vergelijkbaar met die van Duitslands tweede front in Rusland in de Tweede Wereldoorlog. Ook het integrale ontslag van Saddams krijgsmacht en ambtenarenapparaat wordt gezien als een enorme blunder, met als gevolg een chaotisch en onbestuurbaar land zonder een werkende interne orde- en veiligheidsstructuur. De door president Obama zo bepleite snelle aftocht van Amerikaanse troepen uit Irak – op zich begrijpelijk – leidde eveneens tot een vroegtijdig einde van de *disaggregation strategy* tegen terreur. Het daarop volgende gebrekkige toezicht op de Iraakse regering gaf de religieuze tegenstellingen in het land maximaal de kans en resulteerde in een inmiddels al weer jaren durende bloedige burgeroorlog. Wat de

auteur de VS en in het bijzonder Obama's beleid verwijt is de vaker gehoorde klacht dat Amerika te terughoudend optreedt en te zwak reageert op de ontwikkelingen in Syrië, Irak en Libië en niet doet wat het met de mond belijdt. Deze zogenoemde *light foot print*-benadering zou de geloofwaardigheid van het Amerikaanse beleid en de militaire inzet van de VS ernstig hebben aangetast. Een voorbeeld is Obama's krachtige *red line*-signaal, waarbij hij het gebruik van chemische wapens een ontoelaatbare oorlogshandeling noemde die hij niet zou accepteren. Maar zijn aarzelende optreden na het gebruik van gifgas door Syrië veroorzaakte groot Amerikaans gezichtsverlies in de regio. Zonder serieuze politieke betrokkenheid en vastberadenheid zijn militaire conflicten niet te winnen en dat lijkt op dit moment ook in Irak, Syrië en Libië nog steeds het geval.

Geen politieke wil

Kilcullen geeft een – gezien de actualiteit – hoogst opmerkelijke en overtuigende analyse van de

veranderingen in de manier waarop al-Qaida en IS in de loop van de tijd hun strijd voeren en terreur uitoefenen. Beide kennen een sterk hiërarchische structuur met een sterk sturend en opdrachtgevend karakter. Zij bepaalden wie, waar, hoe en welke terreuracties moesten worden ondernomen. Tegenwoordig staan dergelijke organisaties meer op afstand en fungeren meer als rolmodel, als inspiratiebron voor enkele uiterst gemotiveerde individuen en kleine groepjes geestverwanten op elke denkbare plek in de wereld. De recente aanslagen op het Franse politiegezin in Magnanville en de homoclub in Orlando in het voorjaar van 2016 zijn daarvan sprekende voorbeelden. De auteur verwacht niet dat er op korte termijn een situatie zal ontstaan waarbij weer aan constructieve opbouw kan worden gedacht. Er zal nog steeds oorlog zijn in grote delen van het Midden-Oosten, met vele partijen die allemaal verschillende en strijdige belangen hebben. Voorlopig ziet het er niet naar uit dat de betrokkenen het eens worden over een gezamenlijke

strategie in de strijd tegen IS. Ook lijkt het Westen de politieke wil en bereidheid om serieus te vechten te ontberen. Maar, zo stelt Kilcullen: 'You can't fight without fighting'.

2017

Blood Year is uiterst actueel en heeft een hoge informatiedichtheid. Het is niet bepaald een vrolijk boek. Het ene bloedbad volgt op het andere en de wreedheden die de verschillende partijen begaan zijn van een ongekende intensiteit en omvang. Ook over de toekomst is David Kilcullen niet erg optimistisch. Vrede op de korte termijn is niet te verwachten en de auteur voorziet een grote uitbreiding van het conflict door een sterke opkomst van IS in Afghanistan in 2017. Kilcullen geeft de lezer een goed inzicht in de drijfveren, methoden en relaties van alle partijen in het conflictgebied. En dat is een goede opstap om iets van dat complexe en uiterst wrede conflict te kunnen begrijpen. ■

Prof. dr. W.M. Oppedijk van Veen

De *Militaire Spectator* is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk.

De *Militaire Spectator* stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord.

Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden.

Daarmee bevordert de *Militaire Spectator* ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

China's Military Power

Assessing Current and Future Capabilities
Door Roger Cliff
New York (Cambridge University Press) 2015
362 blz.
ISBN 9781107502956
€ 26,-

De Chinese krijgsmacht groeit met de dag. Een prangende vraag is waarom de Chinezen hun krijgsmacht (People's Liberation Army) in zo'n hoog tempo moderniseren en uitbreiden. Het is een raadsel wat de kwaliteit en de mogelijkheden van de PLA zijn en zullen zijn. Het is lang geleden dat de PLA buiten de landsgrenzen ten strijde trok. Wat de uitkomsten van grote, geïntegreerde oefeningen zijn, is ongewis. Openhartige, vakinhoudelijke discussies zijn schaars. Inschattingen over de kracht en kwaliteit van de PLA zijn daarom doorgaans academische exercities, waarbij publicaties inzoomen op specifieke aspecten van de Chinese militaire macht. Genuanceerde, brede studies zijn zeldzaam en complex. Roger Cliffs *China's Military Power* is een positieve uitzondering.

Economische en militaire macht

China is op weg een wereldmacht te zijn. Het land hanteert een *peaceful coexistence*-doctrine en kiest er voor conflicten met economische macht op te lossen. Volgens SIPRI is het echter een gegeven dat 'Military power is still the sine qua non for stature in the international system'. Anders gezegd, een wereldmacht werkt vanuit een positie van kracht en op basis van geloofwaardigheid dat macht beslissend wordt ingezet.

Of dit primair met economische macht kan, valt te betwijfelen en zou de Chinese modernisering en uitbreidingen verklaren. Immers, in geopolitieke conflicten, die in essentie gaan over de toegang tot strategische mineralen en delfstoffen samen met de inrichting en ordening van het internationale systeem, werkt militaire macht nog altijd beslissend.

Comprehensive analysis

China's Military Power is verplichte kost om twee redenen. Ten eerste geeft het een gewogen beeld van de stand van zaken in het Chinese bedrijfsleven. Ten tweede, minstens zo interessant, is de methode die Cliff hiervoor gebruikt: een *comprehensive analysis* via een afgeleide van de DOTMLPF-methode (*Doctrine, Organizational structure, Weaponry, Personnel, Training, Logistics and Organizational culture*). Gevalideerde gegevens over de PLA zijn schaars, waardoor de zeven dimensies beschouwd worden binnen het kader van de ontwikkelingen die niet alleen de PLA doormaakt, maar ook China als geheel. Het gaat niet slechts om de harde feiten, maar juist om begrip van de ontwikkelingen en de samenhang binnen de dimensies. Cliff heeft terecht de intentie dat, 'Understanding China's

current and future military capabilities is essential to understanding of how China affects the international system, including an understanding of the likelihood of a great power war that would fundamentally transform the international system.'

Militaire inhaalbeweging

De PLA is dus een heuse militaire inhaalbeweging aan het maken. De krijgsmacht bleef erg achter bij het economische succes van het land. Bovendien was het leger tot in de jaren '90 een soort verzamelplaats van afgedankt militair materieel, met slecht opgeleide en nauwelijks getrainde soldaten en corrupte leiders. Inmiddels is China echter zo ver dat Cliff opmerkt dat, 'By 2020, the quality of China's military doctrine, equipment, personnel and training will likely be approaching, to varying degrees, those of the US and other Western militaries.' Als je daarbij zijn opmerking in ogen-schouw neemt dat het geopolitieke zwaartepunt verschuift naar Azië, dan is een genuanceerde studie naar de instrumenten van de Chinese machtspolitiek noodzakelijk. In dit verband stelt ook het recente RAND-rapport, *The US China Military Scorecard*, weinig gerust. Cliff is niet positiever, hij suggereert dat, 'The 2020s are likely to be a time of power transition in East Asia, from a region in which the United States has had the capability to defend its allies against virtually any form of aggression, to one where China has the capability to, at a minimum, contest control of the seas and airspace and where an attempt to oppose a Chinese use of force will be dangerous and costly for any country, including the United States.'

Misschien is dat zelfs wat voorzichtig geformuleerd. Vooral de Chinese marine heeft steeds betere *survivability*-mogelijkheden en goede, misschien wel betere, capaciteiten om *information warfare* te voeren tegen vitale Amerikaanse C4ISR-netwerken via *counter-space operations*, *integrated network-electronic warfare* (INEW) en *cyber warfare*. Of dit *silver bullets* zijn blijft een vraagteken zolang het er niet op aan komt. Daarbij zijn de Chinese ontwikkelingen op het gebied van *hypersonic glide vehicles*, *counter-stealth radars*, *drones*, *anti-submarine warfare* en ga zo maar door, spectaculair. Hoe technisch geavanceerd ook, de vraag blijft wat de PLA er mee kan doen. Het is hier waar Cliff een groot verschil maakt.

Samenhang

Cliff beschouwt wapensystemen en de PLA als geheel niet slechts op hun merites, voor zo ver we die al kennen, maar juist in samenhang. Kwesties als 'horizontal and vertical differentiation and integration', samen met het belang van standaard-

disatie (of juist niet) van zowel wapensystemen als staven, komen uitgebreid en geraffineerd aan bod. Interessant zijn de beschouwingen over de kwaliteit van het personeel en de kwaliteit van de training. Bij personeel gaat het om, 'a function both of the innate abilities of individuals (intelligence, intuition, work ethic etc) and the knowledge they acquire through experience, formal training and so on.' De kwaliteit van de training is lastig in te schatten, al kan een overtuigend beeld worden gecreëerd met het beschouwen van de 'progressiveness of training', waarover de laatste decennia redelijk gepubliceerd is.

Logistiek is de belangrijkste *force multiplier* van expeditieaire krijgsmachten die (ver) buiten het eigen territorium optreden. De kwaliteit ervan zegt veel over het vermogen een wereldmacht te kunnen zijn. Cliffs conclusie is hier opzienbarend: 'By 2020, [logistics] will remain a significant weakness (...) the PLA will be able to sustain only small amounts

of force for extended periods outside of the East Asian region.' Wie daarbij de 'organizational culture' optelt is misschien voorlopig geruster: 'The values associated with adaptability and innovativeness appear likely to remain an area of weakness within PLA culture.' Cliff houdt echter bewust slagen om de arm in zijn eindconclusies, want hij kent de beperkingen van zijn onderzoek. Grote delen van de PLA zijn ook voor hem een *black box*. Op basis van twee voorzichtige scenario-analyses (een invasie van Taiwan en een oorlog om de Spratly Eilanden) komt er wel een sprekend beeld van het operationele optreden van de PLA. Dit geeft een aardige inschatting van de mogelijkheden, kwaliteiten en kracht van het geïntegreerde optreden van de PLA. Of dit in de context van zijn studie geruststelt is complex en vraagt om een genuanceerd antwoord. Dit is precies waarom *China's Military Power* een *must read* is. ■

Dr. drs. A.J.E. Wagemaker MA, kolonel der mariniers

MILITAIRE SPECTATOR

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven.

Het thema is vrij, maar moet passen binnen de formule van het tijdschrift. De boodschap moet relevant zijn voor de lezers. Het moet gaan om een gefundeerde eigen mening, om een logisch opgebouwd betoog en de feiten moeten kloppen en verifieerbaar zijn.

Uw bijdrage mag maximaal duizend woorden tellen. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Brexit

Linda Polman

In 2003 was in Basra, Irak, door het Britse leger in allerijl een detentiecentrum opgezet. Op een dag lagen daar acht Iraakse burgers op de grond, in elkaar geslagen, één zo grondig dat zijn nieren ermee op waren gehouden. Een was dood, zijn hoofd stukgeslagen tegen een betonnen muur door korporaal Donald Payne, lid van The Queen's Lancashire Regiment; dezelfde korporaal Payne die van zijn gevangenen een 'orkest' maakte door ze het te laten uitschreeuwen van pijn om bezoekers te verwelkomen. 'Hij vond dat grappig', verklaarde later voormalig soldaat Gareth Aspinall. 'De bezoekers vonden het ook grappig.' Korporaal Payne werd veroordeeld voor het begaan van oorlogsmisdaden. Hij kreeg een jaar gevangenisstraf.

Payne's zaak was onderzocht door het IHAT, het Iraq Historic Allegations Team, in het leven geroepen door het Britse ministerie van Defensie om aanklachten tegen Britse militairen in Irak te onderzoeken. Premier Theresa May wil het IHAT nu opheffen. Ze is bezorgd dat er een golf van rechtszaken tegen Britse militairen aan zit te komen.

Voordat het IHAT een aanklacht doorverwijst naar een rechtbank moeten hemel en aarde bewogen worden. Tot nu toe werden 3367 aanklachten ontvangen, waarvan er 1668 door de eerste toetsing kwamen. De rest werd niet ontvankelijk verklaard. 325 gaan over moord en doodslag op Iraakse burgers. Twee daarvan kwamen tot nu toe door de toetsing heen, maar werden om technische redenen niet vervolgd. Waar de vrees van premier May voor een golf van rechtszaken vandaan komt is dus een raadsel, maar ze heeft het inmiddels al wel nodig gevonden om voorbereidingen te treffen voor het terugtrekken van Groot-Brittannië uit het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Ze wil Britse militairen beschermen tegen de mensenrechtenadvocaten die bij het IHAT geen gehoor vonden en hopen op hulp uit Europa. Ze noemt die advocaten 'ambulance chasers' en beschuldigt ze van het omkopen van Iraakse

burgers om valse aanklachten in te dienen. Volgens haar is een hele industrie ontstaan van oneervolle advocaten die militairen bestoken met valse beschuldigingen.

De Britse regering presenteert het nieuwe beleid als patriottisme: Britse soldaten dienen beloofd te worden met dankbaarheid, niet met rechtszaken. 'Infantiel,' vindt luitenant-kolonel Nicholas Mercer, de hoogste juridische adviseur van het Britse leger in Irak, het plan. Dat het Britse leger gemarteld heeft is volgens hem boven alle twijfel verheven. Hij constateerde in Irak een morele ambivalentie in de manier waarop het Britse leger met burgers omging. De Britten wilden het netjes doen, maar 'we stonden te dicht bij onze Amerikaanse collega's. Met de minachting voor internationale mensenrechtenwetten heeft er kruisbestuiving plaatsgevonden.'

Inmiddels roeren militaire families zich ook. De vader van een militair die op een kazerne in Engeland om het leven kwam bijvoorbeeld waarschuwt voor de gevolgen van terugtrekking uit het Europese Hof. Het zal voor militairen en hun families veel moeilijker worden om de regering ter verantwoording te roepen en voor het ministerie makkelijker om mensenrechtenschendingen in de doofpot te stoppen. Het was dankzij een uitspraak van het Europese Hof dat – na acht jaar – het onderzoek naar de dood van zijn dochter heropend kon worden. Een kogel maakte een einde aan haar leven. Het leger had precies een uur besteed aan het onderzoek en concludeerde dat het zelfmoord was geweest. Dankzij het Hof moet het onderzoek nu opnieuw.

Juridisch adviseur Mercer heeft hoop. Vroeger kon je mensenrechtenschendingen wegstoppen, zegt hij. De Mau Mau in Kenia werden door het Britse leger gemarteld en gecastreerd en moesten zestig jaar wachten op een mager excuusje. Maar tegenwoordig voel je de hete adem van het ICC in Den Haag in je nek. 'Zelfs Groot-Brittannië kan niet meer doen waar het zin in heeft,' zegt hij. ■

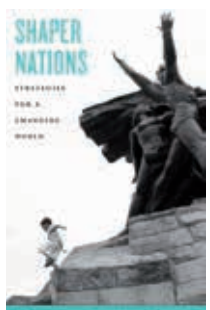
SIGNALERINGEN

Social Media as a Tool of Hybrid Warfare

Door Anna Reynolds (red.)
Riga (NATO Strategic Communications Centre of Excellence) 2016
47 blz.
ISBN 9789934858260
te downloaden via: <http://www.stratcomcoe.org/social-media-tool-hybrid-warfare>

In de conflicten in Libië, Syrië en Oekraïne spelen social media een grote rol voor het coördineren van acties, het verkrijgen van inlichtingen en het beïnvloeden van overtuigingen en gedrag van doelgroepen. In *Social Media as a Tool of Hybrid Warfare* kijken NAVO-deskundigen hoe staten en niet-staatelijke partijen social media inzetten in hun huidige operaties. Deze *weaponization* van een deel van het digitale domein wordt in het paper toegelicht met voorbeelden van operaties van Rusland en de Islamitische Staat. Diverse technieken, waaronder *trolling*, *labelling* en het verspreiden van desinformatie leveren uiteenlopende effecten op die bijdragen aan het halen van politiek-strategische doelen.

Shaper Nations

Strategies for a Changing World
Door William I. Hitchcock, Melvyn P. Leffler en Jeffrey W. Legro (red.)
Londen (Hurst & Company) 2016
224 blz.
ISBN 9780674660212
€ 31,50

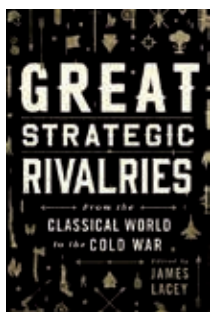
Shaper Nations gaat in op de nationale strategieën van acht opkomende en gevestigde landen die de wereldpolitiek op dit moment vormgeven. Volgens de auteurs is die strategie alleen in de VS samenhangend. In de andere landen die zij bestuderen – Brazilië, China, Duitsland, India, Israël, Rusland en Turkije – staat het ontwikkelen van een nationale strategie onder druk door economische, nationalistische of veiligheidsontwikkelingen. Voor alle landen geldt dat zij, hoewel zij op het allerhoogste niveau mee willen praten over de wereldorde, zich tegelijkertijd ook sterk concentreren op regionale belangen en samenwerking. Eén van de drijfveren daarbij is het zekerstellen van natuurlijke hulpbronnen.

Commanding Military Power

Organizing for Victory and Defeat on the Battlefield
Door Ryan Grauer
Cambridge (Cambridge University Press) 2016
280 blz.
ISBN 9781316611722
€ 34,-

Dat getalsterkte bij krijgsmachten ook een zwakte kan zijn is meermaals gebleken in de geschiedenis. In *Commanding Military Power* bekijkt Ryan Grauer het thema opnieuw en maakt hij gebruik van inzichten uit de organisatietheorie, internationale betrekkingen en veiligheidsstudies. Grauer komt met een eigen commandostructuur-theorie en toetst die aan voorbeelden uit de Russisch-Japanse Oorlog, de Chinese Burgeroorlog en de Koreaanse Oorlog. Zijn conclusie is dat kleinere en eventueel materieel zwakkere krijgsmachten toch kunnen winnen als hun organisatiestructuur beter is toegerust op de inherente onzekerheid van de gewapende strijd. Cruciaal is dat die organisatie een accurate en snelle perceptie van de ontwikkelingen op het slagveld toelaat.

Great Strategic Rivalries

From the Classical World to the Cold War
Door James G. Lacey (red.)
Oxford (Oxford University Press) 2016
680 blz.
ISBN 9780190620462
€ 29,-

De bundel *Great Strategic Rivalries* begint bij de strijd tussen Athene en Sparta en eindigt met de tegenstelling tussen de Sovjet-Unie en de niet-communistische wereld tijdens de Koude Oorlog. Uit deze en vele tussenliggende historische voorbeelden trekken de auteurs de conclusie dat handelsbelangen meestal de grondslag vormden van wat uiteindelijk strategische rivaliteiten werden, geconcentreerd rond militaire macht. Bij iedere casestudy worden politieke, diplomatieke, economische en militaire aspecten behandeld. Volgens de auteurs zijn er drie manieren waarop strategische rivaliteit kan eindigen: militair conflict waaruit een winnaar komt (Rome tegen Carthago), vreedzame transitie (Groot-Brittannië tegen de VS aan het begin van de twintigste eeuw) en eenzijdige ineenstorting (Sovjet-Unie).

Lezing KVBK

Inzet van Nederlandse F-16's in Operation Inherent Resolve

Over vakmanschap en winnen

Kolonel-vlieger Johan van Deventer

donderdag 24 november 2016 Den Haag

Kolonel Johan 'Cake' van Deventer, sinds mei 2016 Hoofd Afdeling Jachtvliegtuigoperaties op de staf van het Commando Luchtmacht in Breda, gaat tijdens zijn lezing in op de inzet en missies van Nederlandse F-16's in de strijd tegen ISIS. Kolonel Van Deventer schetst de context en de uitdagingen van het conflict, *Operation Inherent Resolve* en duidt de Nederlandse inbreng met F-16's.

FOTO MCD, H. HILLINGA

Johan van Deventer is voormalig hoofd van het Air & Space Warfare Centre, hét kenniscentrum voor luchtoptrekken van de Koninklijke Luchtmacht. Als operationeel jachtvlieger vloog hij meer dan 3.400 uur op de F-16 en nam hij deel aan oorlogsmisies boven voormalig Joegoslavië, Afghanistan, Libië en recent nog boven Syrië en Irak.

De lezing, in het Perscentrum van het Plein Kalvermarkt Complex in Den Haag, begint donderdag 24 november om 16.00 uur.

Programma:

16.00 uur	ontvangst in de Leeuwenkuil, Kalvermarkt 32, Den Haag
16.30-17.30 uur	lezing in het Perscentrum
17.30-18.30 uur	borrel in de Coffee Corner

Aanmelden voor de lezing kan door een mail te sturen naar de secretaris van de KVBK, majoor Daan Boissevain, via D.Boissevain.01@mindef.nl (onder vermelding van naam, telefoonnummer of mailadres en huidige functie) of door te bellen met 06-19628938. Toegang is alleen mogelijk met een geldig legitimatiebewijs of een defensiepas.